

JMG

Examensarbete i medie- och
kommunikationsvetenskap

2015-05-29

Institutionen för journalistik,
medier och kommunikation
www.jmg.gu.se

Högt i tak i landet lagom?

En studie om satirteckningars plats i svenska dagstidningar

Författare: Emma Ekström
Handledare: Orla Vigsø
Kursansvarig: Malin Sveningsson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

Abstract

Titel: Högt i tak i landet lagom? – En studie om satirteckningars plats i svenska dagstidningar

Författare: Emma Ekström

Kurs: Examenskurs i medie- och kommunikationsvetenskap. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), Göteborgs Universitet.

Termin: Vårterminen 2015

Handledare: Orla Vigsø

Sidor och antal ord: 43 sidor (exklusive referenser och bilagor), 16 029 ord.

Syfte: Studiens syfte är att undersöka satirteckningars förekomst och uttrycksformer i svenska dagstidningar.

Metod: Kvantitativ innehållsanalys samt kvalitativa bildanalyser.

Material: Den kvantitativa innehållsanalysen utförs under en kalendermånad; mars 2015, i de sex svenska dagstidningarna Aftonbladet, Dagens ETC, Dagens Nyheter, Expressen, Göteborgs Posten samt Svenska Dagbladet. I den kvalitativa analysen studeras sex utvalda teckningar publicerade under den avsedda perioden.

Huvudresultat: Resultatet visar att 129 teckningar publicerats i de studerade tidningarna under kalendermånaden. Satiren görs förekommande i framförallt tre delar av tidningen; på ledarsidan, i kulturdelen samt i delar avsedda för debatt, kommentarer och insändare. Det huvudsakliga antalet utgörs av två ämnesblock; politisk satir samt satir angripande mer allmänna och vardagliga fenomen. De två kategorierna gör sig dock förekommande i olika delar av tidningen och den politiska satiren som framförallt angriper olika former av makt förekommer i större utsträckning integrerad i en artikel. Den politiska satiren adresserar ofta en nyhetskonsument, medan satiren som uppmärksammar vardagliga fenomen snarare anspelar på igenkänning från mottagarens egen vardag. Således skiljer satiren sig avseende den förförståelse och kunskap om kontexten som förutsätts. Ett förstärkande symbolspråk i form av semiotiska och retoriska verktyg nyttjas i stor utsträckning, såväl som integrerade textelement, vilka i flera av teckningarna också är dominerande i meningsskapandet. Såväl den politiska satiren som den satir som uppmärksammar mer vardagliga företeelser kan betraktas som relativt harmlös och sällan provokativ eller kontroversiell.

Key words: *satir, satirteckningar, satirserie, karikatyr, metafor, ikonografi, satire, political cartoons, political caricature*

Executive summary

The purpose of this essay is to examine the presence of satire cartoons in Swedish newspapers, and the modes of communication used in the satire. The newspapers included in the study are Aftonbladet, Dagens ETC, Dagens Nyheter, Expressen, Göteborgs Posten and Svenska Dagbladet.

In the beginning of January 2015, two armed brothers entered the headquarters of the newspaper Charlie Hebdo in Paris. They left the building, having shot 11 people to death, including the editor in chief and a number of cartoonists. The occurrence illustrates how satire throughout history has been an extremely controversial issue, and after the shootings in Paris, it became a frequently discussed topic in the media also in other countries, including Sweden. The question is, however, whether we have a recent tradition of satire in Sweden today.

The essay is based on a number of issues. The first one concerns the presence of satire cartoons in the newspapers. How frequently do they occur, and do they occur more often in any particular type of newspaper? Are they integrated in articles or do they figure as isolated elements on the page? In what part of the newspaper are they published? The second issue is regarding the topics and visual modes used in the cartoons. Are there any topics that occur more frequently than others? Do the cartoonist depict people that are recognisable to the viewer, or are they fictitious? In what way are semiotic and rhetorical modes used to address the viewer and define meaning?

To answer the above questions, the essay uses a combination of a content analysis in six newspapers during March 2015 and a qualitative analysis of six chosen cartoons representing two main categories occurring in the results of the content analysis.

The main results show that the presence of satire cartoons doesn't seem to be connected to a particular type of newspaper, depending on for example political orientation. Two main categories of cartoons exist; political satire and satire addressing general, everyday issues. The categories occur in different parts of the newspaper, and the political cartoons are more often integrated in for example an article. The cartoons often use semiotic and rhetorical modes such as metaphors and caricatures of the depicted persons. These are however seldom highly controversial. Instead, the cartoonists seem to use caricatures mainly to help the viewer to identify the depicted, or bring in a humorous element to the cartoons. In addition, text elements are also frequently used, but whether they are dominant in the meaning making varies.

Sweden seems to have a recent tradition of satire cartoons in the newspapers, even though it might not be as strong as for example in France. The satire, however, are seldom perceived as provocative or controversial.

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
1.1 Inledning	1
1.2 En introduktion till satir	2
1.3 Syfte och frågeställningar	3
1.4 Tidigare studier	4
2. Teoretiska utgångspunkter	4
2.1 Om genrebegreppet	4
2.2 Satir som genre	5
2.3 Satirens måltavlor	6
2.4 Satirens verktyg	7
2.4.1 Kontrasten	7
2.4.2 Metaforen	8
2.4.3 Karikatyren	8
2.5 Kontextens betydelse för tolkande av satir	9
3. Metod	10
3.1 Kvantitativ innehållsanalys	10
3.1.1 Kvantitativ innehållsanalys - urval	11
3.1.2 Studieobjekten	12
3.1.3 Urval - tidsmässigt	13
3.1.4 Operationalisering	13
3.1.5 Kodschemats delar	14
3.1.6 Validitet och reliabilitet	15
3.2 Kvalitativ analys	16
3.2.1 Ikonografin som kvalitativt analysverktyg	17
3.2.2 Retoriska och semiotiska begrepp och verktyg	17
3.2.3 Kvalitativ analys – urval	19
3.2.4 Tillförlitlighet och generaliserbarhet	19
4. Resultat och analys	20
4.1 Satirens förekomst i svensk dagspress – kvantitativ innehållsanalys	20
4.1.1 I vilken utsträckning förekommer satirteckningar i svenska dagstidningar?	20
4.1.2 I vilka sammanhang förekommer satirteckningarna i tidningen?	22
4.1.3 Vad är ämnet för satirteckningarna?	24
4.1.4 Sammanfattning och diskussion	27
4.2 Kvalitativa bildanalyser	29
4.2.1 En lag för såväl hög som låg	30
4.2.2 Förskolan Hälsa hem!	31

4.2.3 Vapenförsäljning innanför rocken	33
4.2.4 Oro för identitetsstöld	34
4.2.5 Dålig uppmärksamhet vid tågspåret	35
4.2.6 Selfiepinnen	36
4.2.7 Sammanfattning och jämförande analys	37
5. Diskussion och avslutande ord	40
Referenser	44
Bilaga 1. Kodschema	47
Bilaga 2. Tabeller	49
Bilaga 3. Teckningar	52

1. Introduktion

1.1 Inledning

Den 7 januari 2015 tar sig två beväpnade bröder in på satirtidningen Charlie Hebdos högkvarter i centrala Paris. De lämnar byggnaden efter att ha skjutit 11 personer till döds samt skadat ytterligare lika många. Bland offren finns bland annat tidningens chefredaktör samt ett flertal kolumnister och tecknare. Bröderna påstår sig i efterhand tillhöra den islamistiska terrorgruppen Al-Qaeda's gren i Yemen, vilken senare också tar ansvar för attacken (Attentatet mot Charlie Hebdo, 23 januari, 2015).

Motivet för attacken i Paris sägs ha varit satirtidningens porträtteringar av profeten Mohammad, vilket inom vissa grenar av islam är förbjudet. Satirtidningen Charlie Hebdo har en historia av kontroversiella publiceringar som skapat upprördhet och oro, men attacken mot tidningen i januari 2015 är utan tvekan unik i sitt slag (Attentatet mot Charlie Hebdo, 23 januari, 2015).

Också i Sverige har satiren historiskt haft en kontroversiell men samtidigt betydelsefull roll. Redan på 1800-talet förekom satirteckningar i stor utsträckning i den så kallade skämtpressen och omkring sekelskiftet 1900 var detta väl utbrett. Även i den traditionella dagspressen hittade satiren sin plats vid sidan av, men avskild från, nyhetsjournalistiken. Satiren bidrog till att göra den politiska offentligheten synlig för folket och formade vidare allmänhetens bild av bland annat politiken (Ekström, 2006:190f).

Efter attacken mot Charlie Hebdo talades det i svenska medier om att den franska traditionen i mångt och mycket skiljer sig från den tradition vi i Sverige har beträffande satir (Sveriges Radio, 16 januari, 2015). Historisk sett nyttjades dock som ovan nämnt teckningar också i Sverige innan fototekniken utvecklades, men efter mitten på 1900-talet sågs en tydligt nedåtgående trend beträffande satirteckningar i svenska tryckta medier. Detta i kontrast till satiren inom etermedierna som fortsatt att växa relativt fritt (Neuman, 2004). I en intervju på forumet Svenska tecknares webbplats menar tecknaren Magnus Bard, anställd på Dagens Nyheters ledarredaktion, att han troligen är den enda fast anställda satirtecknaren inom den svenska dagspressen idag (Boda, 15 mars, 2015). På ett flertal redaktioner nyttjas dock tecknare och illustratörer på frilansbasis, vilka sporadiskt eller regelbundet ser sina teckningar publicerade i dagspressen (M. Holm, O. Zachrisson, personlig kommunikation, 4 maj, 2015).

Frågan är dock om det idag förekommer en utbredd aktuell tradition av satirteckningar i tryckta medier i Sverige? Förekommer satir i någon större utsträckning? Och i så fall - i vilka sammanhang, vad riktar den sig mot och vilka uttrycksformer använder den?

Möjligheten att besvara dessa frågor utifrån befintlig forskning är idag begränsad. De studier som utförts har framförallt nyttjat kvalitativa metoder för att studera innehållet samt dess betydelser i utvalda teckningar. Vad som dock saknas är en redogörelse för hur förekomsten av satir ser ut i svensk dagspress. Denna studie syftar till att bidra till detta forskningsområde.

1.2 En introduktion till satir

Den politiska satiren kan spåras tillbaka till antiken. Den har genom historien använts för att utmana och ifrågasätta all typ av institutionell och personlig makt och har inom bland annat sociala rörelser och politiska grupper nyttjats för att kritisera motståndare, med en släng av humor (Johansen, 2007:3).

En vanligt förekommande form för satir är bilder och teckningar. Dessa har haft en betydelsefull roll historiskt då de på ett fördelaktigt sätt kunnat nå ut till en stor publik, även de som inte kunnat läsa (Ekström, 2006:190, Goldstein, 1989:6). Innan fotografiet tog plats i medierna utgjorde teckningar den huvudsakliga visuella kulturen och bidrog till att skapa gemensamma föreställningar hos den större publiken. Således har teckningar historisk också varit viktiga för att illustrera för folket hur bland annat politiken fungerar. Det är idag svårt att föreställa sig ett samhälle där den politiska offentligheten inte är synlig i bild, men innan fotografiet utvecklades var det just teckningarna som illustrerade för gemene man hur exempelvis landets statsminister såg ut (Ekström, 2006:190, Johansen, 2007:4).

I satirteckningar har politiska, ideologiska och sociala ämnen ofta formats i enlighet med folkets röst och således har satiren också i största utsträckning kommit att verka i linje med denna (Philippe, 1982:12). Karikatyrer och skämtteckningar visar på att makten är sårbar och går att skämta om och genom nyttjandet av humor har satiren tänjt på vad som uppfattats som legitimt att kritisera och lyckats ta sig runt censur bland annat under krigstider. Således har den ofta verkat som folkets röst mot olika former av makt och vidare också speglat samtiden (Ekström, 2006:190f, Johansen, 2007:3). Philippe (1982:14) menar att ”The vitality of political prints is a good barometer for the political and cultural climate. Graphic art flourishes at periods of crisis in the established order and of questioning of 'the rules of the game'”.

Samtidigt har satiren alltid haft såväl sina allierade som motståndare och i många hänseenden också betraktats som mycket kontroversiell. Inom samhällseliten har det funnits en generell uppfattning om att teckningar har en stark påverkan på sin publik genom sin anspeln på sinnen och känslor. Således har satirteckningar av naturliga skäl historiskt betraktats som mycket farliga och en följd av detta är att de bland annat i Frankrike, trots nyttjandet av humor, ofta utsatts för censur (Goldstein, 1989:2). Detta

uppmuntrade dock oftast enbart till att mer raffinerade uttrycksformer för satiren utvecklades och den fortsatte följaktligen att blomstra (Wechsler, 1982:71).

Också idag betraktas satiren ofta som kontroversiell. De dödliga skjutningarna på tidningen Charlie Hebδος högkvarter illustrerar kraften i detta vilket framförallt grundar sig i frågor om yttrandefrihet, moral och legitimitet. Har satirikern verkligen rätt att kritisera, ifrågasätta och attackera personer och fenomen?

Denna studie undersöker dock inte frågor gällande legitimitet, yttrandefrihet och moral, utan hur traditionen ser ut gällande satir i svensk dagspress. Detta är relevant då satiren som ovan nämnt ofta speglar samtiden och vidare också formar människors uppfattningar om samhällsfenomen, politik och politiker (Ekström, 2006:190). Innehållsstudier av satir kan också hjälpa oss att skapa en bild av aktuella företeelser samt det rådande politiska och kulturella klimatet.

1.3 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka satirteckningars förekomst och uttrycksformer i svenska dagstidningar. Med förekomst åsyftas såväl i vilken utsträckning satirteckningarna förekommer som vilken plats i tidningen de har. Avseende uttrycksformer undersöks ämnet för satiren samt vilka verktyg som används för att appellera till mottagaren.

Fyra specifika frågeställningar undersöks:

1. I vilken utsträckning förekommer satirteckningar i svenska dagstidningar?

Med ovanstående frågeställning ämnas undersöka hur ofta satirteckningar förekommer i svenska dagstidningar. Förekommer de mer frekvent i vissa tidningar än andra?

2. I vilka sammanhang förekommer satirteckningarna i tidningen?

Frågan fokuseras vid den yttre kontexten satirteckningen förekommer i. I vilken del av tidningen är den placerad? Är den isolerad eller integrerad på tidningssidan?

3. Vad är ämnet för satirteckningarna?

Här undersöks vad som är måltavlan för satirteckningarna. Riktas de sig i första hand mot personer eller fenomen? Riktas de sig mot religiösa-, politiska-, eller andra fenomen i samhället? Är det någon typ av ämne som återkommer mer frekvent än andra?

4. Vilka uttrycksformer används i satirteckningarna för att appellera till mottagaren?

Här fokuseras hur retoriska och semiotiska verktyg och element såsom exempelvis metaforer och karikatyrer används för att tilltala och övertyga, samt hur mottagaren positioneras i förhållande till ämnet.

1.4 Tidigare studier

Satir i tryckta medier är ett relativt outforskat område i Sverige. Ett antal tidigare studier har gjorts, vilka framförallt fokuserat på satirens historia och vad som utmärker den som genre. Den huvudsakliga forskningen inom området är dock internationell. Det går där att finna både ett flertal äldre studier om satirens betydelse samt ett antal studier kopplade till exempelvis specifika tv-program eller händelser som illustrerats i satir (jmf. Bounegru & Forceville, 2011, Fernando, 2013, Philippe, 1982). De senaste åren har också forskning utförts beträffande bland annat Muhammad-teckningarna i den danska tidningen Jyllands Posten, vilka likt händelsen i Paris skapade stora spänningar mellan grupper i samhället (Müller & Özcan, 2007).

Utöver detta har också studier utförts i Sverige beträffande satir i andra sammanhang än dagstidningar, exempelvis film, radio och seriealbum. Ett exempel är Johan Nilssons doktorsavhandling från Örebro Universitet (2011), vilken undersökt satir i amerikansk film, samt litteraturforskaren Ylva Lindbergs (2014) studie gällande satiriska feministiska serier. Lindberg fokuserar, utifrån ett litteraturvetenskapligt perspektiv, vid satir publicerad i tre specifika seriealbum, tecknad av två svenska serieskapare.

Vad som dock ej går att finna idag är en redogörelse för hur utbredd satiren är och hur den används i tryckta medier i Sverige. Den forskning som utförts har i största utsträckning nyttjat kvalitativa metoder såsom retoriska-, semiotiska- och ikonografiska analyser för att djupare studera kontexter och betydelser i enskilda teckningar. Det saknas dock inom medie- och kommunikationsvetenskapen studier av hur förekomsten av satir idag ser ut.

2. Teoretiska utgångspunkter

Nedan ges en redogörelse för studiens teoretiska utgångspunkter. Inledningsvis presenteras genrebegreppet samt hur forskare valt att definiera satir som genre. Detta följs av en redogörelse för vilken definition som denna studie utgår från, något som är en grundläggande förutsättning för att kunna göra riktiga urval och kategoriseringar för studiens analyser.

Definitionsavsnittet följs av en redogörelse för vad satiren tillbaka i tiden ofta riktat sig mot, samt vilka dess ofta förekommande uttrycksformer och verktyg varit.

2.1 Om genrebegreppet

Begreppet genre används för att klassificera och dela in texter och bilder i specifika grupper genom att identifiera gemensamma drag och normer. Begreppet har ett

franskt ursprung och betyder där ”typ” eller ”slag” och syftar till att peka på de släktskapsrelationer som finns mellan olika texter och bilder (Bolin, 2008:43). Dessa relationer och grupper är dock inte konstanta, utan utvecklas och omformas över tid. Genom nya framställningsformer skapas nya genrer och samtidigt utvecklas de redan existerande (Ledin & Moberg, 2010:156). Exempelvis kan vi idag tala om en *tweet* när vi åsyftar en text på maximalt 140 tecken, eller inom smalare uttrycksformer som exempelvis graffiti; en *throw-up*, vilket åsyftar en hastigt gjord målning, ofta med ett begränsat antal färger.

Genren skapar mer eller mindre explicita överenskommelser för hur bilden eller texten ska utformas. Detta hjälper också oss som mottagaren att skapa mening och betydelse i element i bilden kopplade till vår förförståelse för vad som utmärker genren den tillhör (Ledin & Moberg, 2010:156, Rose, 2001:19). Denna förförståelse är en följd av den så kallade intertextualiteten; hur vi betraktar texter och bilder i relation till andra och således också knyter dem till specifika genrer. För att förstå och förtydliga aspekter i en bild kan det således vara nödvändigt att referera till och betrakta den i relation till andra bilder inom samma genre (Rose, 2001:19).

2.2 Satir som genre

Att definiera vad som utmärker satir som genre är något som flertalet forskare gjort försök till, men fortfarande finns en otydlighet kring vilka drag och normer som karaktäriserar och utmärker satiren. På 60-talet skrev litteraturprofessorn Robert C. Elliot att man ofta undviker att kategorisera något som *en satir*, i alla fall om man vill uttala sig precist, detta då termen har tappat sin formella specificering (Nilsson, 2011:12). Således finns idag en mängd definitioner och förutsättningar för att något ska betraktas som satir.

Svårigheten att definiera satir ligger framförallt i variationen av uttrycksformer som den förekommer i. Uttrycksformer som ofta innefattar inslag av satir är exempelvis politiska skämtteckningar, tecknade serier, verbala uttrycksformer såsom stand-up, samt komedi-shower såsom The Daily Show, Parlamentet eller South Park. Detta gör det problematiskt att kategorisera satiren som en enskild genre och istället talar man ibland om att satiren lånar drag från andra genrer och blandar uttrycksformer på nya, inte sällan lekfulla, sätt (Nilsson, 2011:20f). Ursprungligen kommer också ordet *satir* från latinets *satira* vilket betyder just en rätt med många komponenter (Johansen, 2007:3).

Ett exempel på satirens sätt att blanda uttrycksformer är när textelement såsom pratbubblor, vilka ursprungligen hör hemma i serievärlden, nyttjas i satirteckningarna. Faktumet att många tecknare är så kallade *auteurs complètes*, det vill säga upphovsmän som både tecknar och skriver, innebär att berättandet i satirteckningarna ofta utgörs av både text och bild. De olika uttrycksformerna förekommer dock i varierande grad och

huruvida bilden eller texten är överordnad i meningsskapandet skiftar (Lindberg, 2014:84).

Litteraturkritikern Northrop Frye karakteriserar satir som en militant ironi och menar att det finns tre nödvändiga ingredienser: fantasi (ofta av groteskare slag), ett ställningstagande som grundar sig på moraliska normer samt ett föremål för angrepp (Johansen, 2007:3). Denna definition tar upp viktiga aspekter, men utelämnar en av de mest frekvent förekommande, nämligen att satir alltid i någon mån innefattar inslag av humor (jmf. Ekström, 2006:190, Fernando, 2013:234, Nilsson, 2011:20). Humor-aspekten har som tidigare nämnt varit ett verktyg för att ta sig runt censur och gränsdragningar för vad som uppfattas som legitimt att kritisera. Samtidigt appellerar satirformer som skämtteckningar och karikatyrer till den breda publiken genom nyttjandet av just humor (Ekström, 2006:190).

En annan definition av satir föreslås av Johansen (2007:3): "[...] the deliberate use of comedy for the purpose of attack with an agenda on the part of the satirist.". Denna definition tar med humoraspekten och betonar avsändarens agenda, något som också uttrycktes i tidigare nämnda definition. Också Fernando (2013:234) menar att satiren utmärks av att den använder humor för att uttrycka en politisk poäng, samt att den kritiserar och utvärderar aktuella händelser. Han menar vidare att satirens uttrycksformer ofta inbegriper förstärkningar och extrema tolkningar för att bidra med en tydlighet. Detta leder bland annat till att vanligt förekommande element är metaforer och karikatyrer, något som tas upp vidare längre fram i teoriavsnittet.

För denna studie kommer en kombination av ovan presenterade definitioner att hållas gällande, nämligen att satiren (1) i någon mån grundar sig i moraliska ställningstaganden, (2) har ett föremål för angrepp, (3) nyttjar humor samt (4) adresserar en konkret fråga i en aktuell tid.

2.3 Satirens måltavlor

Som tidigare nämnt har satiren historiskt nyttjats för att kritisera all form av institutionell och personlig makt och således har den riktat sig mot såväl allmänna företeelser som enskilda individer (Johansen, 2007:3). På 1830-talet då pressen och populärkulturen började växa fram fick personer tillhörande samhällets övre skikt, såsom ministrar och kungligheter stå måltavlor för satiren. Genom det tydliga symbolspråket, som inte krävde exklusiva kunskaper, kunde gemene man roa sig över satiriska uttrycksformer såsom karikatyrer där makten och eliten visades sårbar och möjlig att skämta om (Ekström, 2006:190).

Satirikerns illustrerande av makten och offentligheten skiljde sig från nyhetsjournalistikens och visade gärna på spelet bakom den offentliga scenen. Istället för att på ett auktoritativt vis beskriva händelser erbjöd satirikern bitska och ironiska kommentarer,

ofta i enighet med folkets röst (Ekström, 2006:195). Måltavlorna för satiren behövde dock inte nödvändigtvis vara knutna till politiken, utan allmänna orättvisor och samhällsfenomen kunde såväl agera måltavla. Wechsler (1982:82) menar att det under mitten på 1800-talet i Europa skedde en förskjutning från att satiren främst fokuserats vid offentligheten, politiken och enskilda makthavare till att den också kom att behandla mer vardagliga och sociala företeelser. Genom att dela in personer och personlighetstyper i olika grupper, ofta baserat på huruvida de var förmånstagare eller förlorare i samhället, skapade satirikern en ny typ av måltavla där olika grupper ställdes mot varandra. Således började sociala förhållanden ta allt mer plats inom satiren.

Inom den amerikanska forskningen diskuteras satir dock ofta som politiska skämtteckningar och politiska karikatyrer (jmf. Medhurst & DeSousa, 1981, Coupe, 1969). Historiskt har också den amerikanska satiren framförallt varit knuten till politiska frågor och utelämnat sociala frågor, allmänna karaktärsdrag eller beteenden (Coupe, 1969:80). Den senare typen av satir har varit mer förekommande i Europa och det finns skäl att anta att den förekommer i relativt stor utsträckning i Sverige. Idag har dock vardagliga och sociala frågor börjat ta allt större plats också i den amerikanska satiren.

I denna studie undersöks förekomsten av olika ämnen för satiren och en kategorisering tas fram för att visa på i vilken utsträckning ämnena görs förekommande.

2.4 Satirens verktyg

2.4.1 Kontrasten

Medhurst och DeSousa har i studien *Political cartoons as Rhetorical Form: A Taxonomy of Graphic Discourse* (1981) utfört ett kvalificerat försök att redogöra för de tillgängliga verktygen och medlen för påverkan som finns i det som de benämner *political cartoons*, vilket här vidare översätts till politiska skämtteckningar. I skämtteckningarna återfinns i stor utsträckning drag av satir och ofta tycks författarna åsyfta detsamma. Dock har som ovan nämnt de amerikanska politiska satirteckningarna ofta ignorerat sociala ämnen och fokuserats vid en snävare politisk avgränsning, vilket inte kommer att göras i denna studie (Coupe, 1969:80).

Medhurst och DeSousa antar ett retoriskt perspektiv i sin studie och framhåller betydelsen av kontraster. Kontrast är ett verktyg inom såväl verbal som visuell retorik, där avsändaren ställer exempelvis skilda ideologier, gott och ont eller rika och fattiga mot varandra för att förmedla ett budskap. Vad författarna menar utmärker teckningar som satirisk uttrycksform är att illustratören har ett begränsat utrymme, på exempelvis en enskild ruta, att nå ut med budskapet. Här blir kontraster samt andra förstärkande verktyg som karikatyrer och metaforer viktiga resurser (Medhurst & DeSousa, 1981:205).

2.4.2 Metaforen

Inom retoriken samt semiotiken talar man om symboliska tecken då man åsyftar tecken som företräder något annat än sig själva. Ett exempel på detta är metaforen (Mral, 2008:73). Metaforer används för att förtydliga och konkretisera genom att jämföra något med något annat som är mer bekant. Exempelvis används metaforen *toppen av ett isberg* när vi menar att vi bara ser en del av helheten. Begreppet som egentligen är taget från en annan miljö gör det lättare för oss att associera det mer abstrakta med något mer begripligt som vi känner igen (Ekström & Moberg, 2008:25).

Inom den politiska kommunikationen är vanliga metaforer att politiken beskrivs som sport eller tävling (Ekström & Moberg, 2008:26). I medierna talar man inte sällan om en kamp om väljarna, eller att någon gjorde en knock-out i debatten. Denna typ av metaforer är också vanligt förekommande inom satiren. Fernando (2013:239) betonar att brukandet av metaforer är mycket vanligt förekommande och menar att satirikern ofta tenderar att referera till politik som sport, exempelvis i form av en kapplöpning eller boxningsmatch. Den begränsade yta som satirikern har att arbeta med gör att metaforer förekommer såväl i textelement som bilder. Budskap förtydligas och utrymmet för alternativa tolkningar begränsas.

2.4.3 Karikatyren

Ett annat vanligt förekommande verktyg är karikatyren. Även denna ger uttryck för det tydliga symbolspråk som ofta utmärker satiren. Genom överdrivna representationer av personers utseenden, beteenden eller karaktärer ges möjlighet för en större publik att tolka budskapen utan exklusiva kunskaper. En särskilt vanlig tradition är den så kallade fysiognomin där personers karaktärsdrag framhävs genom att anspela på fysiska tecken såsom frukter eller djur (Ekström, 2006:190). Exempel på detta är päronformade huvuden eller kroppar, näsor som påminner om gristrynen eller en mun om liknas vid en näbb.

Det päronformade huvudet eller den päronformade kroppen har historisk varit speciellt vanligt förekommande fysiognomier och började användas redan på 1800-talet av Charles Philippon. Philippon var grundare till två av de mest betydelsefulla karikatyrbladningarna och utvecklade päronet som en representation av den dåvarande franska kungen Louis-Philippe, som en motreaktion mot censuren. Päronet representerade den, enligt Philippon, uppblåsta monarkin i landet, och som en följd av Philippons nyttjade av päronet kom den franska termen *poire* senare att representera just en tjockskalle (Wechsler, 1982:71).

Coupe (1969:88ff) menar dock att karikatyrerna idag inte nödvändigtvis behöver syfta till att framställa de avbildade på ett negativt eller elakt sätt, utan kan helt enkelt vara ett medel för att roa publiken eller ett uttryck för ett förtydligande symbolspråk. Runda näsor eller stora munnar kan således i en kontext enbart verka som förstärkande

attribut för att föra in ett humorinslag, medan de i en annan kontext har för avsikt att kritisera ett särskilt karaktärsdrag hos den avbildade. Detta grundar sig i satirens delade syfte; att såväl roa publiken som kritisera ett fenomen eller en person.

En förutsättning för att mottagaren ska kunna avkoda och förstå metaforer och karikatyrer i en satirteckning är att hen har en viss förförståelse samt är bekant med kontexten som teckningen förekommer i (Medhurst & DeSousa, 1981:201). Detta är något som är generellt för metaforer också i andra sammanhang. Metaforer som associerar till något som inte mottagaren är bekant med blir obegripliga och tappar således sin funktion. Detta leder oss naturligt in på något som är av stor vikt vid betraktandet av satirteckningar, nämligen betydelsen av mottagarens förförståelse samt kontexten satiren förekommer i.

2.5 Kontextens betydelse för tolkande av satir

En intressant aspekt att studera utifrån frågeställningen gällande hur satiren appellerar till mottagaren är hur teckningen och dess innehåll positioneras i förhållande till sin publik. All kommunikation handlar om att överföra någon typ av budskap mellan två eller flera parter, exempelvis för att påverka och de semiotiska och retoriska resurserna är exempel på verktyg som nyttjas för att förtydliga och övertyga mottagaren om avsändarens avsedda budskap (Ledin & Moberg, 2010:158). Ett ytterligare sådant kan vara tilltalet och den eventuella dialogen som förs med mottagaren.

Kress och van Leeuwen (1996:120) menar att avsändaren alltid har en tänkt mottagare, för vilken texten eller bilden anpassas. Detta påverkar vilken typ av information som inryms i bilden, baserat på den förförståelse som mottagaren förväntas besitta. Alla texter och bilder produceras i en kontext, som avsändaren befinner sig i, och avkodas av mottagaren i en annan. Hur distansen ser ut mellan dessa två påverkar mottagarens tolkning av budskapet som avsändaren försöker förmedla. Detta får stor betydelse i satirteckningar då något som utmärker satiren är att den är mycket kontextkänslig (Johansen, 2007:3). Satiren överlämnar tolkning av den bakomliggande betydelsen till mottagaren och således är en förförståelse beträffande fenomenen eller karaktärerna som representeras nödvändig. På samma vis som för metaforer i andra sammanhang blir satirteckningens uttrycksformer varken intressanta eller roande för mottagaren om denne inte är bekant med sammanhanget satiren förekommer i (Johansen, 2007:3, Medhurst & DeSousa, 1981:201). En följd av detta är att det är svårt för en mottagare att avkoda historiska satirteckningar utan att vara påläst om den samtid som dessa är producerade i.

Medhurst och DeSousa (1981:200-205) har identifierat fyra huvudsakliga platser, vilka satiren hämtar näring i. Dessa är politiska vardagligheter eller banaliteter, litterära eller kulturella anspelningar, personliga karaktärsdrag samt situationsbundna teman. För tolkning och avkodning av dessa menar forskarna att mottagaren behöver en viss

förförståelse och kunskap om kontexten de förekommer i. Också Fernando (2013:241) uttrycker att "[...] a good grasp of current events is [...] needed in order to comprehend and appreciate the images drawn in the cartoons". Detta menar han kan påverka forskningens tillförlitlighet då avkodningen kräver tolkning av forskaren. Följaktligen är det något som behöver tas hänsyn till också i denna studies metodreflektioner.

3. Metod

För att besvara studiens frågor utförs en triangulering av två metoder. Dessa utgörs av en kvantitativ innehållsanalys i sex svenska dagstidningar under en utvald kalendermånad samt kvalitativa analyser av sex utvalda teckningar. Trianguleringens styrka ligger bland annat i att resultaten såväl kan bekräfta som komplettera varandra ömsesidigt och att luckor som en metod eventuellt lämnar efter sig således kan fyllas av en annan (Bryman, 2011:562). Med dessa metoder kan resultatet bidra med såväl bredd som djup, och besvara studiens frågeställningar gällande frekvens, yttre kontext och uttrycksformer.

En kritik mot den kvantitativa innehållsanalysen har historiskt varit att den enbart studerar separata delar i innehållet och således mister helhetsperspektivet samt innehållets djupare betydelser (Nilsson, 2010:121). Beträffande innehållsanalyser av bilder finns risk att aspekter gällande bildens betydelse och dess kontext uteblir och istället läggs stor fokus på kompositionen och bilden i sig (Rose, 2001:56). Lutz och Collins (1993:89) menar dock att kvantitativa och kvalitativa metoder ej behöver utesluta varandra. Trots kritiken mot den kvantitativa innehållsanalysen kan den även beträffande analyser av bilder vara mycket användbar för att uppmärksamma mönster som inte fångas upp genom att enbart studera ett mindre urval av bilder i en kvalitativ analys.

Ett annat viktigt argument för studiens triangulering av metoder är avsaknaden av en befintlig kartläggning av satirens förekomst idag. Detta är en förutsättning för att vidare kunna göra ett riktigt strategiskt urval för de kvalitativa analyserna.

3.1 Kvantitativ innehållsanalys

För att besvara studiens tre första frågeställningar används en kvantitativ metod i form av innehållsanalyser. Kvantitativa innehållsanalyser används inom forskningen för att utifrån ett omfattande material kunna uttala sig om bland annat frekvensen, det vill säga hur ofta något förekommer. Vid all kvantitativ forskning finns i någon mån en generaliserande ambition och således syftar analysen till att lyfta sig ovan det enskilda fallet (Nilsson, 2010:119). En förutsättning för denna typ av analyser är att antalet

analysenheter är tillräckligt omfattande för att det ska finnas en relevans i att uttrycka och analysera resultatet i siffror (Esaiasson et al., 2012:197).

Inom politisk kommunikationsforskning brukar man tala om tre kategorier av frågeställningar där kvantitativ innehållsanalys används som metod. Dessa tre syftar till att *beskriva* innehållet, *förklara* detsamma, samt studera hur det *förhåller* sig till uppställda normer för hur något bör vara (Esaiasson et al., 2012:199). För denna studie kommer innehållsanalysen i första hand syfta till att *beskriva* innehållet. Således fokuseras analysen vid innehållet i sig och ambitionen ligger i att redogöra för likheter och skillnader samt vad som exempelvis är det mest frekvent förekommande (Esaiasson et al., 2012:199).

Analysen syftar till att visa på förekomsten av satirteckningar generellt i dagstidningarna, men också i vilken utsträckning olika kategorier förekommer. Innehållskategorierna presenteras mer utförligt nedan, men operationaliseras utifrån studiens frågeställningar och utgörs således av kategorier gällande bland annat den yttre kontexten i tidningen samt vilka ämnesteman som förekommer.

3.1.1 Kvantitativ innehållsanalys - urval

Den kvantitativa innehållsanalysen utförs i sex av Sveriges större dagstidningar. Det är rimligt att anta att satir idag inte i första hand förekommer som teckningar i dagstidningar, utan i andra medier och former. Bounegru och Forceville (2011:211f) menar att politiska satirteckningar idag tycks nå betydligt större publik via nya digitala kanaler än via de traditionella tryckta medierna. De menar vidare att framtiden för denna typ av teckningar aldrig sett ljusare ut, just på grund av de nya kanalerna för distribution.

Dock väljs dagstidningar som studieobjekt då de når en bred publik och då satirteckningar i dessa kan betraktas som att de ”kommer på köpet” för tidningsläsaren. Detta innebär att mottagaren inte själv valt att söka upp satiren genom att exempelvis sätta på ett specifikt tv-program eller besöka ett forum på nätet. Ett alternativt urval där satir som mottagaren själv aktivt sökt upp studerats hade kunnat vara mer intressant om fokuset i studien låg på effekter och påverkan, då mottagaren kan antas studera innehållet mer aktivt. Dock vill denna studie undersöka förekomsten för den större publiken och inte påverkan och effekter mot en aktiv, mindre publik, och således väljs dagstidningar som studieobjekt (Nilsson, 2010:129).

En annan viktig aspekt som gör dagstidningar i tryckt format till ett intressant studieobjekt är att den yttre kontexten som teckningarna förekommer i finns tillgänglig för analys. Då distributionen övergår till digitala kanaler påverkas relationen mellan text och bild, och element såsom placering i tidningen samt huruvida bilden är isolerad eller integrerad på sidan faller bort (Bounegru & Forceville, 2011:211). För att effektivisera empiriinsamlingen söks dock tidningarna upp via mediearkivet Retriever. Genom

mediearkivet finns tidningarna scannade i sitt ursprungliga tryckta format och således finns den yttre kontexten i form av den fullständiga tidningssidan tillgänglig för analys.

3.1.2 Studieobjekten

Tidningarna som valts som studieobjekt är: Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter, Aftonbladet, Expressen, Göteborgs Posten samt Dagens ETC. Urvalet har gjorts för att både täcka in kvälls- och morgontidningar samt höger- och vänsterorienterade tidningar. Detta ger en bredd som på ett rättvisande sätt kan illustrera satirteckningarnas förekomst och eventuella variation. Genom att i operationaliseringen också inkludera variabler för tidningarnas typ och ideologiska benämning finns vidare en möjlighet att visa på hur en eventuell variation ser ut med dessa aspekter som oberoende variabler. Nedan följer en kortfattad förteckning av de tidningar som studeras:

Svenska Dagbladet ges ut i Stockholm och är Sveriges tredje största abonnerade morgontidning. Den ägs av Schibstedt och benämner sig som obunden moderat (Svenska Dagbladet, 1 april, 2015). Tidningen har, enligt redaktionschef Olle Zachrisson, sedan flera år tillbaka ett löpande avtal på frilansbasis med en tecknare. Denne är dock således inte anställd på tidningen (personlig kommunikation, 4 maj, 2015).

Dagens Nyheter är Sveriges största morgontidning. Den benämner sig som oberoende liberal och ägs av Bonnierkoncernen (Dagens Nyheter, 1 april, 2015). Tidningen har idag en anställd tecknare på ledarredaktionen (Boda, 13 mars, 2015).

Aftonbladet är en kvällstidning som förutom en stor tryckt upplaga har en av Sveriges mest besökta webbplatser. Tidningen benämner sig som obunden socialdemokratisk och ägs till 91 procent av Schibstedt samt nio procent av Landsorganisationen i Sverige (LO) (Aftonbladet, 15 mars, 2015).

Expressen är en obunden liberal kvällstidning som ingår i Bonnierkoncernen (Expressen, 4 april, 2015).

Göteborgs Posten är Västsveriges största morgontidning med huvudsaklig spridning i Göteborgsområdet. Tidningen är en del av Stampen Local Media och benämner sig som obunden liberal (Göteborgs Posten, 1 april, 2015).

Dagens ETC är en vänster- och miljöorienterad morgontidning. Den ägs av ETC Förlag och ges sedan januari 2014 ut rikstäckande under veckans fem vardagar, samt i digital form som ETC lördag på lördagar (Dagens ETC, 15 mars, 2015). Då denna studie undersöker tidningar i tryckt format studeras dock enbart Dagens ETC, och inte ETC lördag. Tidningen har, enligt redaktionschef Maria Holm, ingen anställd tecknare utan arbetar enbart med frilansuppdrag (personlig kommunikation, 4 maj, 2015).

3.1.3 Urval - tidsmässigt

Tidsmässigt avgränsas analysen till en kalendermånad; mars 2015, vilket innebär att det totala antalet tidningsnummer uppgår till 177 stycken. Beräkningen är gjord baserat på att mars har 31 dagar, men att Dagens ETC ej utkommer på helgerna vilket innebär nio nummer färre än för övriga tidningar.

Urvalet är grundat i den önskade mängden analysenheter och således den förväntade förekomsten och variationen av satirteckningar (Rose, 2001:59). En förutsättning för kvantitativa studier är som ovan nämnt ett tillräckligt omfattande antal enheter för att det ska finnas en relevans i att uttrycka resultaten i siffror, samt för att studien i någon mån ska kunna ha generaliserande ambitioner (Nilsson, 2010:119). Således utfördes en testkodning av tre tidningsnummer från vardera tidning, under spridda datum, för att få en indikation på en ungefärlig förväntad frekvens. Om frekvensen från testkodningen blivit alltför låg hade det tidsmässiga urvalet eventuellt behövt utökas. Dock betraktades urvalet som tillräckligt.

Mars 2015 väljs som kalendermånad för att få ett aktuellt resultat, men samtidigt undvika att ligga alltför nära händelsen i Paris som redogjordes för i introduktionen till denna studie. Studien eftersträvar ett så kallat normalresultat och har ej ambition att undersöka förekomsten i relation till en specifik händelse eller period (Nilsson, 2010:130). Om den tidsmässiga avgränsningen ligger för nära exempelvis händelsen i Paris kan detta påverka resultatets generaliserbarhet då fler eller färre teckningar än normalt eventuellt publiceras i tidningarna till följd av bland annat ställningstaganden på redaktionerna.

En annan faktor som tas hänsyn till vid urvalet är att satir är mycket kontextkänslig. Således krävs ofta en förförståelse för den aktuella företeelsen som satiren adresserar för att mottagaren ska kunna avkoda teckningen (Johansen, 2007:3). Om studien avgränsas vid en månad som ligger längre tillbaka i tiden finns därför skäl att anta att avkodningen av teckningarna försvåras. Detta kan bland annat resultera i en högre slump och godtycklighet i kodningen vilket vidare kan påverka studiens reliabilitet negativt. Faktumet att satir är kontextkänslig och kräver förförståelse hos mottagaren/forskaren påverkar vidare möjligheten att replikera studien med samma resultat (Bryman, 2011:369). Dock utgås det i urvalet från att en god förståelse för den aktuella kontexten är önskvärd för att ge ett så rättvisande resultat som möjligt. För att höja resultatets reliabilitet och validitet grundas också operationaliseringen i studiens frågeställningar samt de teoretiska utgångspunkterna, vilket diskuteras vidare nedan (Esaiasson et al., 2012:57f).

3.1.4 Operationalisering

Berelson (1952:18) menar att det finns fyra förutsättningar som är viktiga för innehållsanalysen: att den är objektiv, systematisk, kvantitativt beskrivande samt studerar

ett manifest innehåll. Det senare; att analysen studerar det manifesta innehållet, är en viktig aspekt att ha i åtanke vid operationalisering och utformning av kodschema. Ett manifest innehåll ska vara tillgängligt för varje iakttagare och således begränsas analysen vid det som klart går att utläsa (Nilsson, 2010:122).

Samtidigt kräver innehållsanalysen alltid en viss grad av tolkning vilket kan påverka reliabiliteten. Även kvantitativ forskning såsom innehållsanalysen är alltid i någon mån subjektiv såtillvida att forskaren utformar kategorier och tolkar utifrån sin egen förförståelse. Således menar Rose (2001:55) att kvantitativa innehållsanalyser ofta också innefattar kvalitativa element. Dock bör man som ovan nämnt sträva efter att inta ett mer distanserat förhållningssätt, och således försöka vara objektiv (Ekström & Larsson, 2010:16f).

För studien kommer som tidigare nämnts definitionen som hålls gällande för vad som kategoriseras som satir vara följande: att satir (1) i någon mån grundar sig i moraliska ställningstaganden, (2) har ett föremål för angrepp, (3) nyttjar humor samt (4) adresserar en konkret fråga i en aktuell tid. Ytterligare aspekter som tas hänsyn till är var i tidningen teckningen förekommer. Således kommer satir som förekommer på exempelvis ledar- eller kultursidor tas med, medan serier på underhållningssidor i tidningen kategoriseras bort. Detta då de har ett syfte som inte inryms i definitionen av satir. Vad som dock ej skiljs på är huruvida teckningarna utgörs av en eller flera rutor, och således kan de anta samma form som en seriestripp, men avgörande är att avsikten ej enbart är underhållning.

3.1.5 Kodschemats delar

Innehållsanslysens operationalisering utgår från studiens första tre frågeställningar och utifrån dessa tas variabler fram för att på ett systematiskt sätt studera innehållet. Som ovan nämnt är det viktigt att variablerna strävas efter att fokuseras vid det manifesta innehållet, det vill säga det som direkt kan utläsas och inte kräver djupare tolkningar av forskaren. Samtidigt krävs beträffande framförallt en variabel en viss grad av tolkning och kategorierna för denna presenteras därför mer ingående.

Kodschemats första del (se bilaga 1) är kopplat till studiens första frågeställning som fokuserar vid *förekomst*. Denna del innefattar formvariabler för vilken tidning satirteckningarna förekommer i, typ av tidning, datum och veckodag. Den andra delen av kodschemat är kopplad till studiens andra frågeställning gällande *den yttre kontexten* som satirteckningen förekommer i. Variablerna för att studera detta innefattas av i vilken del av tidningen teckningen förekommer samt om den är integrerad eller isolerad på tidningssidan (Esaiasson et al., 2012:203). Med integrerad avses att teckningen knyts an till andra element på sidan, exempelvis en omgivande artikel, eller ett kommentarsfält. Beträffande isolerade teckningar nyttjas ofta linjer, rutor, eller ett tomt utrymme för att illustrera teckningens oberoende i relation till andra element på tidningssidan (Kress & van Leeuwen, 1996:214f).

I kodschemats tredje del förekommer innehållsvariabler för att besvara studiens tredje frågeställning gällande *ämnet* för satiren (Esaiasson et al., 2012:204). Variablerna täcker inom denna del in det övergripande ämnestemat för satiren, om det är personer eller fenomen som angrips, samt huruvida det förekommer igenkännbara personer eller ej. Den variabel som kräver mest ingående redogörelse för variabelvärdena/kategorierna är variabeln för ämnestema och därmed presenteras nedan kortfattat vad som avses med de olika kategorierna. Variabelvärdena tar som tidigare nämnt utgångspunkt i teoriavsnittet där måltavlan för satiren diskuteras, men kompletteras även av ämnen som uppmärksammades i testkodningen av materialet. Detta för att uppnå en uttömmande kategorisering (Esaiasson et al., 2012:206f, Rose, 2001:60).

Med (1) *svensk politik* avses all typ av satir som berör politiska frågor och politiskt beslutsfattande i Sverige. Här inryms satir som riktar sig mot exempelvis regeringsfrågor, enskilda svenska politikernas duglighet och liknande. Med (2) *världspolitik* avses politik som bedrivs utanför Sverige, inte utrikespolitiska frågor i Sverige. Här inryms exempelvis satir som kritiserar hur ledare i världen hanterar miljöhotet, terroraktiviteter etc. Ämnestemat (3) *religion* avser satir som kritiserar/kommenterar religiösa företeelser. En viktig distinktion här är mellan huruvida det är religionen som kritiseras eller värderingar hos samhällsgrupper beträffande religionen. Således finns ämnestemat (4) *politiskt och ideologiskt knutna värderingar och beteenden*. Inom detta tema inryms frågor gällande exempelvis rasism, främlingsfientlighet samt värderingar knutna till ideologi.

Variabelvärdena fem och sex fokuseras vid mer allmänna, vardagliga ämnen. Dessa benämns som (5) *allmänt socialt-/vardagsfenomen* och (6) *allmänt karaktärsdrag/beteende*. Allmänna och vardagliga fenomen betraktas som dem som inte är direkt knutna till politiska, ideologiska eller religiösa företeelser. Utöver dessa kategorier finns även ett variabelvärde för (7) *genusfrågor*. Slutligen inkluderas värdet (99) *ej kodbart* för att undvika tvingande tolkning av otydliga ämnen.

3.1.6 Validitet och reliabilitet

För att uppnå en god validitet krävs uttömmande redogörelser för begreppsdefinitioner och tillvägagångssätt samt ett systematiskt arbete för att undvika att slumpen spelar alltför stor roll (Esaiasson et al., 2012:63). Begreppsvaliditet förutsätter tydlig koppling mellan de teoretiska begreppen och de operationella indikatorerna. Genom att studien i operationaliseringen utgår från teori och tidigare forskning kan begreppsvaliditeten hållas hög och således blir studien också mer tillförlitlig (Esaiasson et al., 2012:58f). Då det idag saknas kvantitativa studier av satirens förekomst innebär detta att det ej finns möjlighet att utgå ifrån variabler och variabelvärden som prövats av tidigare forskare. Dock tas i operationaliseringen hänsyn till de definitioner som presenterats i teoriavsnittet vilka grundar sig i tidigare studier. Detta för att öka begreppsvaliditeten och vidare resultatets validitet (Rose, 2001:60).

Reliabiliteten i innehållsanalyser avgörs till stor del av hur kodningen genomförs. Ett problem som kan uppstå vid kvantitativa analyser är att en analysenhet innefattas av två eller flera exempelvis budskap, vilka ryms inom samma variabel. Detta kan lösas på flera sätt. Antingen genom att ta fram skilda variabler för att täcka in alla aspekter, eller genom att koda för det huvudsakliga och mest framträdande budskapet enligt huvudandelsprincipen (Esaiasson, 2012:201-207). I denna studie är det framförallt beträffande variabeln *ämnestema* som detta problem kan aktualiseras. I dessa fall har kodningen utförts för det huvudsakliga och tydligast framträdande temat och således kan variabeln enbart få ett värde.

Valet att koda enligt huvudandelsprincipen kan innebära att kategorier som inte är tydligt framträdande får en lägre frekvens än om en annan princip valts, vilket kan uppfattas som missvisande. Dock görs valet för att begränsa djupare tolkningar som kräver stor förståelse för smalare kontextbundna referenser. En följd av att forskarens kunskaper om kontexten får alltför stor betydelse kan vara att möjligheten att replikera studien påverkas negativt. Detta då en annan forskare riskerar att ej koda på samma vis och således ej uppnå samma resultat (Rose, 2001:62). Därmed väljs, för att begränsa denna problematik, att kodningen utförs gällande det mest övergripande och framträdande ämnestemat.

För att ytterligare stärka reliabiliteten utfördes ett reliabilitetstest där två utomstående personer ombads testkoda fem bilder vardera. Således prövades huruvida variabelvärdena och kategorierna var tillräckligt tydligt utformade för att en annan forskare skulle uppnå samma resultat vid kodningen (Esaiasson et al., 2012:201). Vad som framkom vid testkodningen var en otydlighet mellan distinktionen av två variabler, och således har dessa förtydligats ytterligare. Samtidigt är satiren som tidigare nämnt mycket kontextkänslig, och således finns fortfarande en risk att en annan forskare vid ett senare tillfälle ej tolkar och kodar teckningarna identiskt.

3.2 Kvalitativ analys

För att komplettera den kvantitativa innehållsanalysen beträffande den andra, tredje och fjärde frågeställningen utförs kvalitativa analyser utifrån en komparativ design (Bryman, 2011:82). Designen kan betraktas som en multipel fallstudie där antalet fall är fler än ett. Denna lämpar sig väl för att testa huruvida en teori håller eller är otillräcklig under olika förutsättningar (Bryman, 2011:82).

De kvalitativa analyserna skiljer sig från innehållsanalysen såtillvida att de har som ambition att djupare studera betydelsen av innehållet. Här är inte den huvudsakliga ambitionen att generalisera utifrån en större mängd analysenheter, utan ett antal utvalda fall inryms i urvalet. Dock finns det även för de kvalitativa analyserna en ambition att urskilja det mer generella och grundläggande och inte bara beskriva det för fallet specifika (Ekström & Larsson, 2010:19).

Tre av frågeställningarna undersöks i den kvalitativa analysen: hur satirteckningarna eventuellt integreras eller isoleras på sidan, ämnet för satiren samt vilka uttrycksformer som nyttjas för att appellera till mottagaren. Således innefattas de aspekter som studeras, jämförs och testas i den kvalitativa analysen bland annat av nyttjandet av semiotiska och retoriska verktyg samt vilken kontextuell förförståelse som förutsätts av mottagaren, vilket diskuterats i studiens teoretiska utgångspunkter. Den mer specifika modellen och analysverktyget för den kvalitativa analysen presenteras nedan.

3.2.1 Ikonografin som kvalitativt analysverktyg

För den kvalitativa analysen antas ett ikonografiskt perspektiv. Metoden är en typ av diskursanalys där fokus läggs på betydelsen av visuella tecken i en specifik kontext, vid en specifik tidpunkt (Müller & Özcan, 2007:287). Metoden utvecklades ursprungligen av konsthistorikern Erwin Panofsky som menade att alltför stor fokus läggs på konstens form istället för dess betydelse. Således utvecklade han metoden som fokuseras vid att tolka och förstå kontexter och betydelser av symboler och tecken i exempelvis en målning (Rose, 2001:144).

Panofsky delar upp analysen i tre steg, där det första syftar till att mer deskriptivt redogöra för innehållet i bilden. Detta steg kallar han för *pre-iconographical*. Därefter analyseras betydelsen av det som avbildas; *iconographical*, för att sedan följas av en mer symbolisk, kontextbunden tolkning; *iconological* (Müller & Özcan, 2007:288, Rose, 2001:144). Det tredje steget i den ikonografiska analysen syftar till att lyfta de mer generella kulturella betydelserna som avslöjas i bilden. Således kan detaljer ge uttryck för exempelvis gemensamma samtida värderingar eller övertygelser i ett utvalt land vid en avgränsad tidsperiod (Rose, 2001:145).

Idag nyttjas begreppet ikonografi ofta i en något lösare bemärkelse och liknas inte sällan vid den klassiska diskursanalysen (Rose, 2001:147). Müller och Özcan (2007:288) menar att metoden lämpar sig väl för såväl samhällsvetenskaplig som politisk forskning då bilden ses som en källa till information och intresse finns för kontextens betydelse. Således har ikonografin också nyttjats av tidigare forskare för att studera bilder och teckningar besläktade med dem som inryms i denna studie (jmf. Müller & Özcan, 2007). En av metodens styrkor ligger i att ikonografin erbjuder ett strukturerat tillvägagångssätt för att i tre steg studera bilder och såväl inrymma en deskriptiv redogörelse för dem som en djupare analys. Det är också i denna lösare bemärkelse, men strukturerade form som metoden används i denna studie.

3.2.2 Retoriska och semiotiska begrepp och verktyg

I teoriavsnittet behandlas retoriska och semiotiska verktyg som kontraster, metaforer och karikatyrer, vilka också studeras i studiens utvalda bilder. Trots att diskursanalysen och ikonografin ofta frångår semiotiken finns likheter mellan de skilda metoderna

och ikonografin har också ibland kopplats till mer strukturella typer av semiotik. Panofskys första och andra nivå av tolkning går exempelvis att liknas vid semiotikens denotation och konnotation (Rose, 2001:147). Metaforer och karikatyrer kan inom semiotiken betraktas som en typ av ledtrådar för konnotationer av bilder och i koppling till ikonografin; ledtrådar för Panofskys andra nivå av tolkning. Således kan de till synes skilda metoderna ofta verka sida vid sida.

Multimodalitetens betydelse

Ett ytterligare viktigt begrepp från semiotiken som också är av betydelse i denna studie är multimodalitet. Alla texter och bilder är i praktiken multimodala, vilket innebär att de använder flera semiotiska resurser eller ”modes” i kommunikationen (Kress & van Leeuwen, 1996:182). Exempelvis kompletterar kroppsspråk och röstläge det talade språket och ger ledtrådar för hur något ska tolkas och avkodas. På samma sätt har det inom skriven text exempelvis betydelse vilket typsnitt som används för hur en text tolkas (Björkvall, 2012:1).

Beträffande satirteckningar kan multimodaliteten exempelvis utgöras av nyttjandet av färger eller specifika rittekniker, eller kombinationen av text- och bildelement. Vid betraktandet av multimodala texter och bilder menar Kress och van Leeuwen (1996:183) att vi bör sträva efter att se helheten som en integrerad text och inte studera de enskilda delarna för sig. När vi exempelvis studerar en tidningssida är det lätt att fastna vid enskilda element på sidan och glömma hur de samspelar med sin omgivning.

Den franske semiotikern Roland Barthes menar att bilder ofta är alltför mångtydiga och öppna för alternativa tolkningar för att stå på egna ben och kunna avkodas i enighet med avsändarens intention. Således är textelement ofta nödvändiga för att styra tolkningen. Barthes skiljer vidare på text som avlöser bilden och utvecklar dess betydelse; *relay-function*, och den som förankrar och fixerar betydelsen; *anchorage*. Den vanligare av de två menar han är *anchorage* då bilden och texten är förankrade och således hjälper varandra att begränsa de alternativa tolkningarna (Kress & van Leeuwen, 1996:16, Rose, 2001:81).

Beträffande satirteckningar finns det dock anledning att anta att den andra funktionen gör sig ofta förekommande. Detta då ett vanligt exempel på *relay-function* är då pratbubblor nyttjas för att vidareutveckla de betydelser som enbart skapas genom bildelementen (Kress & van Leeuwen, 1996:16f). Vilket av bild- eller textelementen som är dominerande och överordnade i meningsskapandet varierar dock. Fogde (2010:182) menar att intressanta frågor att ställa exempelvis är huruvida bilden går att förstås utan den integrerade eller omgivande texten, eller hur texten eventuellt begränsar avkodningen och konnotationen av bilden.

I denna studie har som tidigare nämnts dagstidningar i tryckt format valts som analysenheter och således ställs frågor såväl i det kvantitativa som kvalitativa analysstadiet gällande hur text och bild samspelar på tidningssidan och i den enskilda teckningen. I

den kvantitativa innehållsanalysen används variabler för huruvida satirteckningen är integrerad eller isolerad på sidan, och i de kvalitativa analyserna studeras detta samspel djupare.

3.2.3 Kvalitativ analys – urval

Urvalet för den kvalitativa analysen görs med hänsyn till den komparativa designen och bilder väljs således ut för att jämföra utvalda aspekter i dessa. Urvalet baseras på kvantitativa indikatorer från innehållsanalysen och utifrån dessa görs ett strategiskt urval av sex bilder baserat på den variation som förekommer i resultatet (Bryman, 2011:83).

Variationen gäller såväl beträffande ämnestema som var i tidningen satiren förekommer, huruvida den är integrerad eller isolerad samt i vilken tidning den är publicerad. De utvalda bilderna representerar två skilda block av ämneskategorier vilka framgår i studiens resultat. Dessa är: politiska satirteckningar, samt satirteckningar som riktas mot mer allmänna och vardagliga företeelser. Från vardera kategori väljs tre bilder ut vilket således innebär ett urval av totalt sex bilder.

Den komparativa designen med ett urval grundat i den kvantitativa innehållsanalysen ger goda förutsättningar för att såväl finna likheter som skillnader mellan de olika urvalsgrupperna. Viktigt är att fokus inte enbart läggs på skillnader, utan likheter kan vara lika intressanta och viktiga för resultatet (Bryman, 2011:83).

3.2.4 Tillförlitlighet och generaliserbarhet

Den kvalitativa analysen har ej generaliserande ambitioner för en större population i samma utsträckning som den kvantitativa. Dock bör man som tidigare nämnt även för kvalitativa studier sträva efter att urskilja vilka mer generella förhållanden som eventuellt ges uttryck för i det enskilda fallet och således kan också kvalitativa studier sägas ha en generaliserande ambition (Ekström & Larsson, 2010:19). Generaliserbarheten är dock kopplad till teori och tidigare forskning snarare än till population. Genom tydliga kopplingar mellan teoriavsnittet och empirin, med god kvalitet i de teoretiska slutsatserna, stärks således studiens tillförlitlighet och den teoretiska generaliserbarheten (Bryman, 2011:369).

Genom att i denna studie basera urvalet för de kvalitativa analyserna på resultatet från innehållsanalysen ges dock en förutsättning för att bilderna som väljs kan betraktas som mer representativa för en större population än om urvalet utförts utifrån andra förutsättningar. Trianguleringen av metoder innebär således att det finns en grund för att reflektera över hur aspekter som lyfts i de kvalitativa analyserna eventuellt ges uttryck för något mer övergripande och generellt (Bryman, 2011:354). Samtidigt är det viktigast för generaliserbarheten i den kvalitativa analysen att studien testar empirin

mot den teori och tidigare forskning som presenterats i teoriavsnittet (Bryman, 2011:369).

4. Resultat och analys

I följande avsnitt presenteras studiens resultat och analys. Avsnittet inleds med resultatet från den kvantitativa innehållsanalysen för att sedan följas av de kvalitativa bildanalyserna. Den första frågeställningen gällande i vilken utsträckning satirteckningar förekommer besvaras huvudsakligen av den kvantitativa innehållsanalysen medan de senare tre frågeställningarna kompletteras med kvalitativa analyser.

4.1 Satirens förekomst i svensk dagspress – kvantitativ innehållsanalys

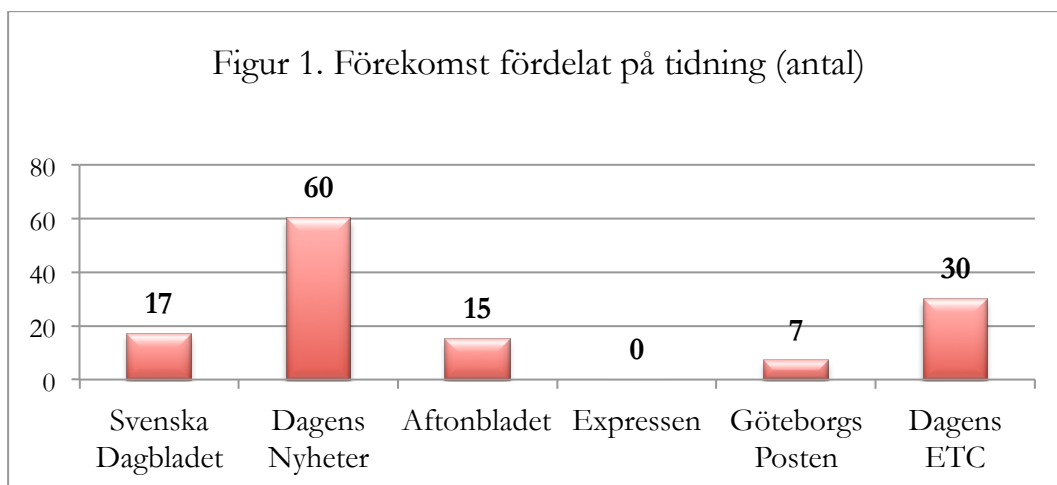
Det kvantitativa resultatavsnittet struktureras utifrån studiens frågeställningar och kommer således inledas med en redogörelse för förekomsten av satir för att sedan övergå till den yttre kontexten som satiren förekommer i samt vad som är ämnet för satiren. Därefter avslutas med en sammanfattande diskussion. En viktig aspekt att ha i åtanke är som tidigare nämnt att den kvantitativa innehållsanalysen i denna studie syftar till att *beskriva* innehållet och således ej jämföra eller testa det i relation till normer för hur något bör vara (Esaiasson et al., 2012:197ff).

Samtliga tidningsnummer som ämnas nyttjas som studieobjekt fanns tillgängliga för analys via mediearkivet Retriever. Således förekommer inget bortfall och det totala antalet tidningsnummer uppgår till 177 stycken. En faktor som påverkar antalet studieobjekt är, som tidigare nämnt, att Dagens ETC endast utkommer under veckans fem vardagar vilket innebär nio nummer färre än för övriga tidningar.

För vidare information om beräkningarna i figurerna, se bilaga 2.

4.1.1 I vilken utsträckning förekommer satirteckningar i svenska dagstidningar?

Studiens första frågeställning undersöker satirens utbredning samt huruvida den förekommer i större utsträckning i vissa tidningar än andra. Resultatet visar att totalt 129 satirteckningar publicerades under mars 2015 i de sex utvalda dagstidningarna. De 129 satirteckningarna fördelar sig mellan tidningarna enligt figur 1 nedan.

Resultatet visar en relativt ojämn fördelning mellan de olika dagstidningarna där Dagens Nyheter och Dagens ETC står för hela 90 av 129 teckningar, det vill säga omkring 70 procent. Dagens Nyheter utmärker sig med störst antal teckningar, 60 stycken, medan inga teckningar publicerats i Expressen. I Svenska Dagbladet och Aftonbladet förekommer 17 respektive 15 teckningar vilket, betraktat utifrån den tidsmässiga avgränsningen till en kalendermånad, innebär ca en teckning varannan dag. I Göteborgs Posten publicerades sju teckningar, dvs. drygt en satirteckning i veckan.

Den största andelen av satirteckningarna förekommer som en typ av serier vilka publiceras med jämna intervaller, exempelvis dagligen eller en gång i veckan. Detta gäller samtliga tidningar bortsett från Expressen där inga satirteckningar återfinns under den studerade kalendermånaden. Utöver de regelbundet publicerade teckningarna förekommer även mer sporadiskt publicerade från tecknare anställda på tidningen eller på frilansuppdrag, samt en mindre frekvens av insändare från läsare.

Då förekomsten studeras i relation till typ av tidning, det vill säga huruvida satirteckningar eventuellt förekommer i större eller mindre utsträckning i morgon- eller kvällstidningar, ser fördelningen ut enligt figur 2 nedan.

Figur 2. Förekomst fördelat på typ av tidning (antal)

	<u>Antal satirteckningar</u>	<u>Antal tidningsnr.</u>
Morgontidning	114	115
Kvällstidning	15	62
Totalt	129	177

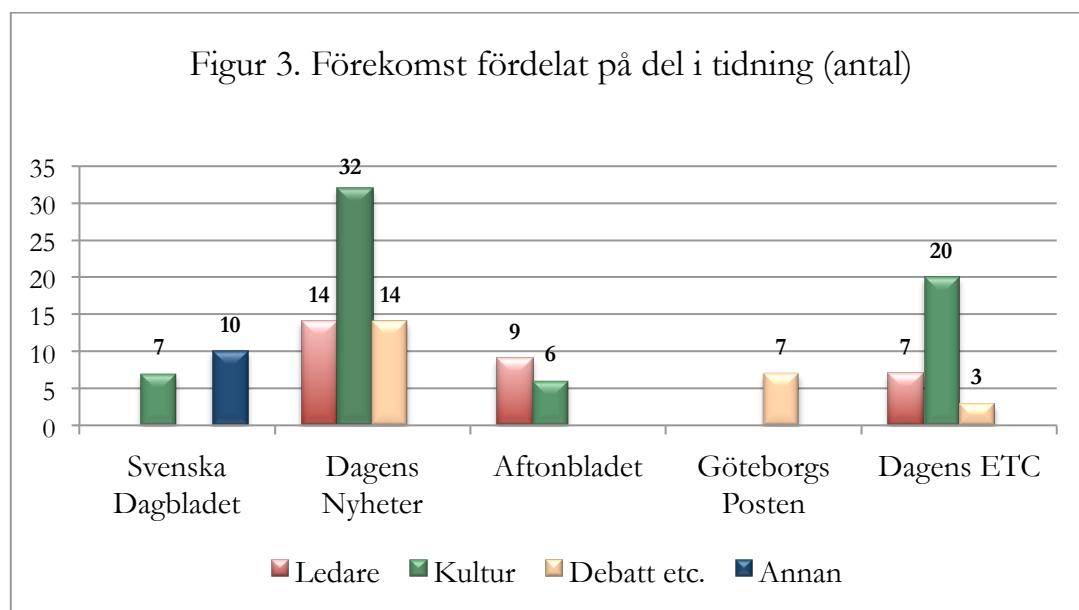
Resultatet visar på en övervikt av satirteckningar i morgontidningar. I de totalt 115 tidningsnumren som inryms inom morgontidningar återfinns 114 satirteckningar, medan det i de 62 kvällstidningsnumren som studeras enbart återfinns 15 teckningar.

Då analysen enbart baseras på sex tidningar finns dock en relativt stor slump i resultatet och således är det svårt att dra mer generella slutsatser för förekomsten av satirteckningar kopplat till typ av tidning. Därmed bör en försiktighet intas för att generalisera resultatet för en större population. För en bättre generaliserbarhet hade ett större urval av tidningar varit önskvärt.

4.1.2 I vilka sammanhang förekommer satirteckningarna i tidningen?

Studiens andra frågeställning gäller den yttre kontexten som satirteckningarna förekommer i. För att besvara frågeställningen studeras variablerna för del i tidningen samt huruvida teckningen är integrerad eller isolerad på tidningssidan. I bivariata analyser prövas hur variablerna påverkas då de studeras i relation till de olika tidningarna samt i relation till varandra.

I figur 3 visas fördelningen för hur satirteckningarna förekommer i de olika delarna av tidningen fördelat på tidning. Då inga satirteckningar förekom i Expressen är tidningen exkluderad ur figuren.

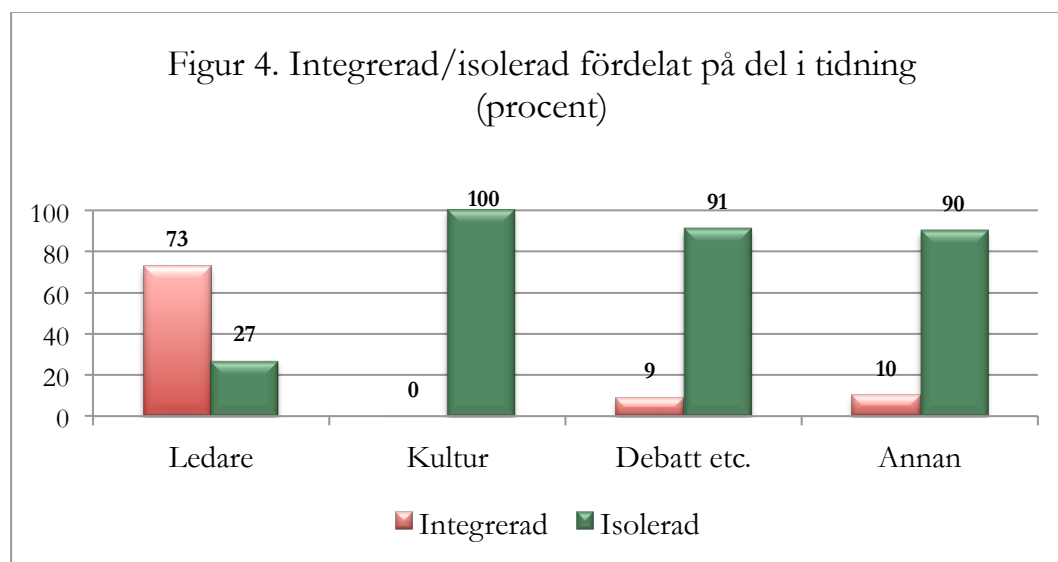
Figur 3. Notering: n-tal=129, *** p < .001, Cramer's V=0,554

Resultatet visar på att satirteckningar publiceras i första hand i tre delar av tidningarna; på ledarsidan, i kulturdelen samt i delar av tidningen avsedda för debatt, kommentarer och insändare. 65 av de totalt 129 teckningarna, det vill säga omkring hälften, är publicerade i kulturdelen, medan 30 respektive 24 teckningar förekommer på ledarsidan respektive i delar av tidningen avsedda för debatt, kommentarer och insändare. Övriga tio teckningar förekommer i andra delar av tidningen.

När förekomsten studeras i relation till de olika tidningarna går vidare att utläsa en relativt stor åtskillnad mellan tidningarna beträffande i vilken del som satiren förekommer. Dagens Nyheter är som tidigare nämnt den tidning som nyttjar satirteckningar i störst utsträckning och tidningen är också den som publicerar teckningar både på ledarsidan, i kulturdelen och i delar av tidningen avsedda för debatt, kommentarer och insändare. Den största andelen av satirteckningarna publiceras dock i kulturdelen, vilket bland annat är ett resultat av en återkommande satirserie som publiceras dagligen i denna del. Utöver detta förekommer en relativt stor andel av satirteckningarna på ledarsidan. Ett liknande resultat går att utläsa för Dagens ETC där satirteckningarna i huvudsak publiceras i kulturdelen, men där de också nyttjas på ledarsidan samt i mindre utsträckning i delar avsedda för debatt, kommentarer och insändare.

Beträffande de övriga tre tidningarna där satirteckningar finns publicerade skiljer sig platsen för dessa. Aftonbladet publicerar huvudsakligen satirteckningar på ledarsidan, följt av i kulturdelen medan Göteborgs Posten enbart publicerar teckningar i delar av tidningen avsedda för debatt, kommentarer och insändare. Svenska Dagbladet är den tidning som förutom viss förekomst i kulturdelen har teckningar förekommande också i andra delar av tidningen. I detta fall rör det sig om tidningens andrasida där en återkommande satirserie publiceras en gång i veckan.

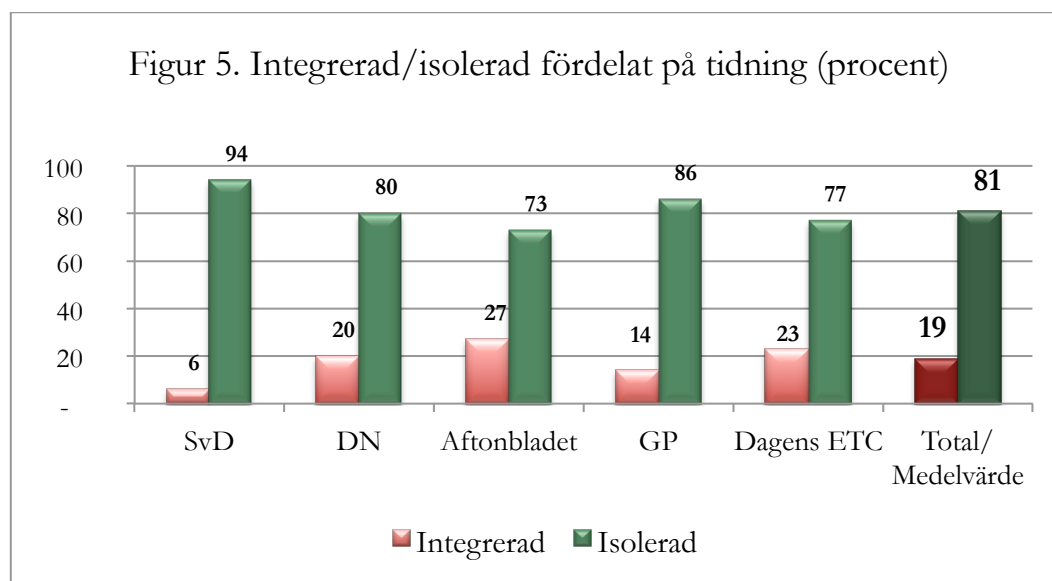
Utifrån detta resultat blir det intressant att fråga sig hur satirteckningarna nyttjas i de olika delarna av tidningen. Således utförs en bivariat analys av huruvida satirteckningar förekommer som en integrerad del på tidningssidan eller som isolerade element, fördelat på del i tidningen.

Figur 4. Notering: n-tal=129, *** p < .001, Cramer's V=0,757

Resultatet visar på att det nästintill uteslutande är satirteckningarna på ledarsidan som förekommer integrerade på sidan, exempelvis i samspel med en omgivande artikel, medan de teckningar som publiceras i tidningarnas andra delar förekommer som

isolerade element på sidan. På ledarsidan är 73 procent integrerade på sidan medan resterande 27 är isolerade. I kulturdelen är samtliga publicerade som isolerade element. För andra delar i tidningen är fördelningen omkring 90 procent isolerade och resterande tio procent integrerade på sidan.

Figur 5. Notering: n-tal= 129, $p > .05$, Cramer's $V=0,151$

Vidare testas ovan i en bivariat analys huruvida satirteckningarna förekommer integrerade i större eller mindre utsträckning i de olika tidningarna. Resultatet visar på en relativt liten variation, där Aftonbladet är den tidning där teckningar i störst utsträckning nyttjas integrerat med exempelvis en omgivande artikel på tidningssidan. Detta kan ses som en naturlig följd av att satirteckningar i första hand förekommer integrerade på ledarsidan (se figur 4), samt att Aftonbladet är den tidning som framförallt publicerar satir på sin ledarsida (se figur 3).

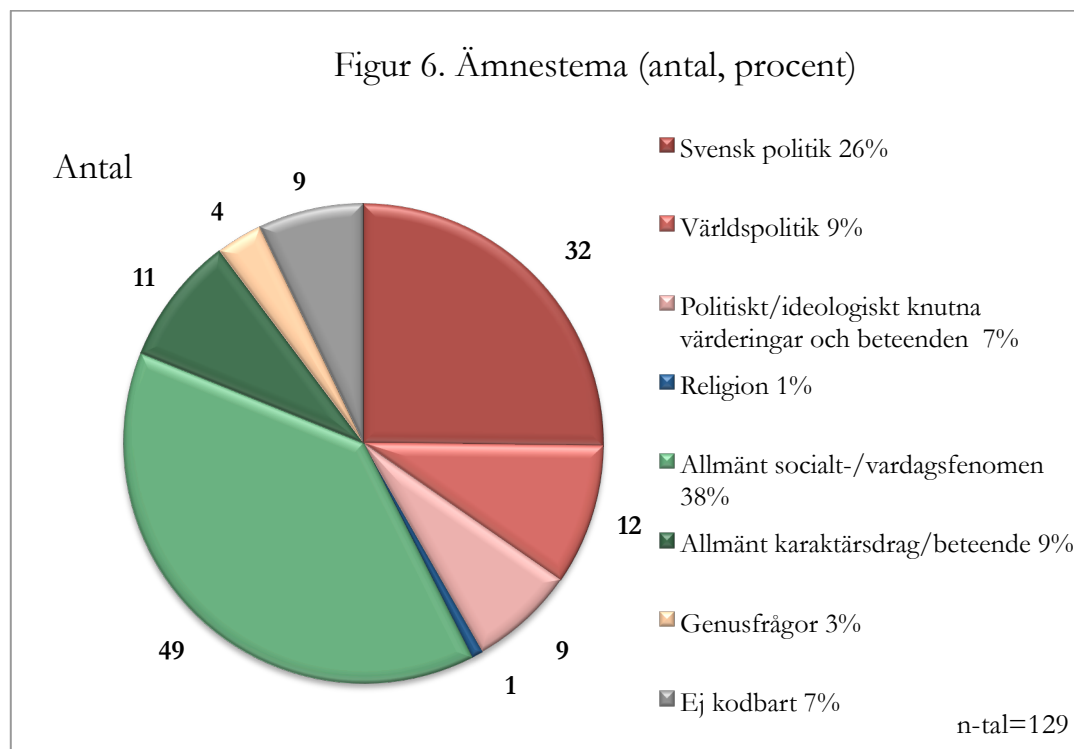
Svenska Dagbladet utmärker sig som den tidning där ytterst lite satir nyttjas integrerat i tidningen. Hela 94 procent av satirteckningarna förekommer isolerade, vilket kan förstås i kombination med informationen att Svenska Dagbladet framförallt publicerar satir i sin kulturdelen eller andra delar av tidningen (se figur 4). Som presenterat i figur 5 återfinns inga satirteckningar som integrerade element i kulturdelen.

4.1.3 Vad är ämnet för satirteckningarna?

I studiens tredje frågeställning gällande ämnet för satiren inryms i vilken utsträckning olika typer av ämnesteman förekommer, huruvida det är personer eller fenomen som agerar måltavla samt i vilken utsträckning fiktiva respektive igenkännbara personer porträtteras.

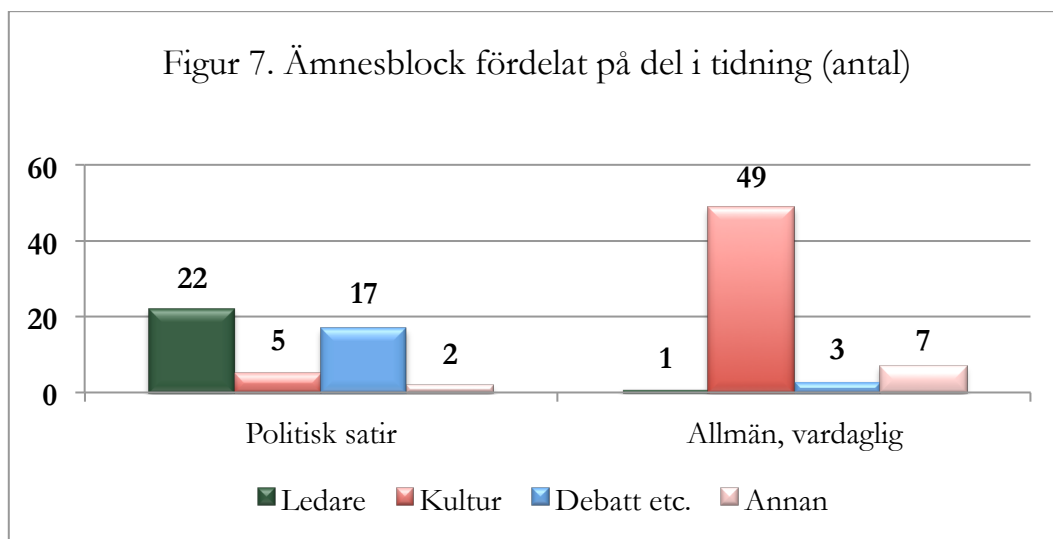
Denna del av den kvantitativa analysen kräver en högre grad av tolkning av forskaren och således har även variabelvärdet (99) *ej kodbart* inkluderats i kodschemat. Detta för

att ej framtvunga tolkning av otydliga fall. För kodning av variabeln för ämnestema har det mest framträdande temat kodats, vilket innebär att en teckning enbart kan få ett variabelvärde och således enbart placeras under en kategori. Detta för att som tidigare nämnt sträva efter ett så objektivt resultat som möjligt som ej kräver alltför stor förförståelse för smalare kontextbundna referenser.

Frekvensanalysen av ämnestema visar att huvudsakligen två ämnen dominerar; svensk politik samt allmänna sociala-/vardagsfenomen. 49 teckningar, 38 procent, inryms under ämnestemat allmänna sociala-/vardagsfenomen medan 32 teckningar inryms under svensk politik, följaktligen motsvarande 26 procent. Därefter följer världspolitik samt allmänna karaktärsdrag och beteenden vilka motsvarar omkring nio procent respektive. De två ämnen som tar minst plats i satirteckningarna är religion samt genusfrågor. Endast en teckning återfinns med ett huvudsakligen religiöst budskap under den studerade kalendermånaden.

I nästa steg av analysen kodas variabelvärdena för de fyra största ämneskategorierna om till två ämnesblock. Dessa två utgörs av *politisk satir* respektive *satir angripande mer allmänna och vardagliga företeelser*. Inom kategorin för politisk satir inryms (1) *svensk politik*, samt (2) *världspolitik*, medan den senare kategorin inrymmer (5) *allmänt socialt-/vardagsfenomen* samt (6) *allmänt karaktärsdrag/beteende*. Med de omkodade variabelerna testas nedan i en bivariat analys ämnesblocket mot plats i tidningen.

Figur 7. Notering: n-tal= 106, *** p < .001, Cramer's V=0,796

Resultatet visar på ett starkt mönster gällande hur de olika ämnesblocken skiljer sig beträffande plats i tidningen. Beträffande den satir som riktar sig mot mer allmänna och vardagliga företeelser förekommer 49 av de totalt 60 teckningarna i kulturdelen, medan endast en teckning återfinns på ledarsidan. Då istället den politiska satiren studeras visar resultatet på att denna förekommer i störst utsträckning på ledarsidan, följt av på platser i tidningen avsedda för debatt, kommentarer och insändare.

Som tidigare nämnt är det framförallt på ledarsidan som satiren integreras med texten på sidan (se figur 4), och utifrån denna information går vidare att utläsa att det främst är ämnesblocket för politisk satir som förekommer exempelvis i samspel med omgivande text. Satiren som däremot publiceras på kultursidan förekommer enbart som isolerade element, och således är det också i denna form den satiren som riktar sig mot mer allmänna och vardagliga företeelser förekommer.

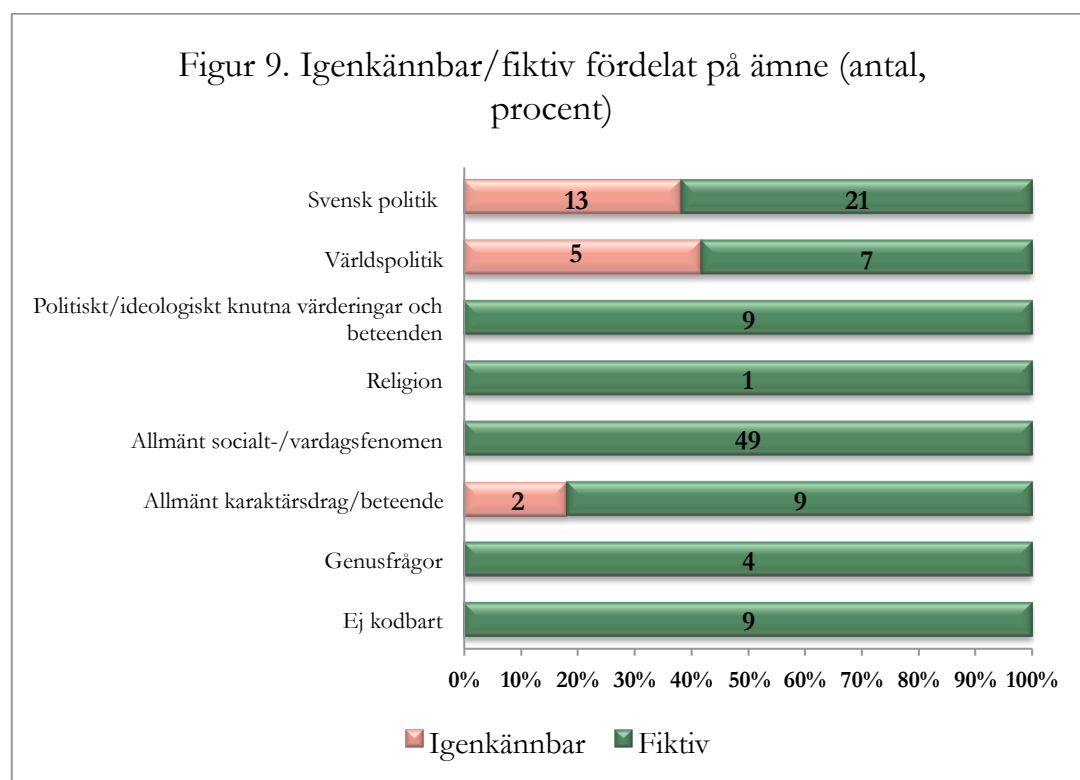
Figur 8. Person eller fenomen (antal, procent)

	<u>Förekomst</u>	<u>Procent</u>
Enskild person	8	6%
Flera personer	6	5%
Fenomen	110	85%
Ej kodbart	5	4%
Totalt	129	100%

I nästa steg undersöks om det är personer eller fenomen som är måltavla för satiren. Analysen visar på en betydande övervikt för satirteckningar riktade mot fenomen. Hela 110 av de 129 funna teckningarna riktar sig mot fenomen snarare än en eller flera

personer. Av de 14 teckningarna som riktar sig mot personer finns tio under ämnestemat svensk politik. Således är det framförallt inom detta ämnestema som enskilda eller flera personer får stå måltavla för satiren. Dock är måltavlan även inom ämnestemat svensk politik huvudsakligen fenomen.

En frågeställning är också huruvida tecknaren porträtterar igenkännbara personer i satiren eller nyttjar fiktiva karaktärer. Frekvensanalysen visar på att det enbart i 20 av de 129 teckningarna förekommer igenkännbara personer. I en bivariat analys undersöks även inom vilka ämnesteman som igenkännbara respektive fiktiva karaktärer porträtteras.

Figur 9. Notering: n-tal= 129, *** p < .001, Cramer's V=0,423

Resultatet visar att det framförallt är inom den politiska satiren som igenkännbara personer porträtteras i satirteckningarna. Hela 18 av de 20 teckningarna där igenkännbara personer porträtteras inryms inom ämneskategorierna svensk- eller världspolitik.

4.1.4 Sammanfattning och diskussion

Resultatet av innehållsanalysen visar att 129 satirteckningar publicerades i de sex utvalda dagstidningarna under en kalendermånad. Resultatet innebär i snitt ca fyra teckningar dagligen då frekvensen slås ut på mars månads 31 dagar.

Satirens förekomst i olika typer av dagstidningar

Den tidning som publicerat flest satirteckningar är Dagens Nyheter. En förklaring till att tidningen utmärker sig är att den har en återkommande satirserie som publiceras dagligen i kulturdelen, samt eventuellt också att den har en anställd tecknare på ledarredaktionen, något som tidningen är ensam om i urvalsgruppen. Beträffande de andra tidningarna tecknas den huvudsakliga satiren på frilansbasis, ofta med jämna intervaller såsom exempelvis en gång i veckan. Ett exempel på detta är Svenska Dagbladet som huvudsakligen publicerar en satirserie två gånger i veckan, vilken tecknas på frilansbasis med ett avtal som enligt redaktionschef Olle Zachrisson sträcker sig flera år tillbaka (personlig kommunikation, 4 maj, 2015).

En annan tidning som utmärker sig beträffande en stor förekomst av satirteckningar är Dagens ETC. Då tidningen inte utges på helgerna uppgår antalet tidningsnummer, enbart till 22, vilket innebär nio färre än för övriga tidningar i urvalsgruppen. Trots detta uppgår antalet satirteckningar under den utvalda kalendermånaden till 30 stycken. Resultatet visar att satirteckningarna inte enbart förekommer i mer etablerade tidningar såsom Dagens Nyheter, utan också i nyare tidningar. Resultatet visar också att den politiska benämningen inte tycks ha betydelse för förekomsten av satirteckningar. Dagens Nyheter benämner sig som obunden liberal, medan Dagens ETC benämner sig som vänster- och miljöorienterad. Således kan de beträffande flera aspekter betraktas som varandras ytterligheter. Att satiren förekommer i stor utsträckning i de båda tidningarna visar på att traditionen inte nödvändigtvis är knuten till en enskild typ av tidning.

Vad Dagens Nyheter och Dagens ETC dock har gemensamt är att de båda utges som morgontidningar. Vid frekvensanalyserna av förekomsten i morgon- respektive kvällstidningar vittnar resultatet att förekomsten är större i morgontidningarna. Detta kan betraktas som anmärkningsvärt då satirens syfte att kritisera och skapa uppmärksamhet genom humor kan tyckas lämpa sig väl för kvällstidningsjournalistiken. En eventuell sådan hypotes falsifieras följaktligen i resultatet. Vad som dock som tidigare nämnts bör tas hänsyn till beträffande detta är att resultatet enbart baseras på ett urval av fyra morgontidningar samt två kvällstidningar, varför generaliserbarheten för en större population är osäker.

Satirens plats i tidningen

Satirteckningar förekommer på tre huvudsakliga platser i tidningen: på ledarsidan, i kulturdelen samt i delar av tidningen avsedda för debatt, kommentarer och insändare. En tydlig tendens är vidare att det framförallt är på ledarsidan som satirteckningar nyttjas integrerade i exempelvis en artikel, medan de i övriga delar av tidningen förekommer som isolerade element avgränsade från omgivande text.

Resultatet kan förstås i relation till det syfte som satiren historiskt haft, nämligen att verka som en kritik eller kommentar mot exempelvis enskilda personer i makteliten, politiska eller sociala fenomen (Johansen, 2007:39). Ekström (2006:195) menar att

satiren ofta varit frånskild den traditionella nyhetsjournalistiken och istället för att på ett auktoritativt vis beskriva nyhetsändelser visa på spelet bakom offentligheten och ge kritiska kommentarer till händelser och fenomen. Beskrivningen bekräftas i denna studie där ingen satir återfinns i den traditionella nyhetsrapporteringen, utan främst gör sig förekommande som exempelvis kommentar till aktuella företeelser på ledarsidan, i kulturdelen eller i samband med debattartiklar eller insändare.

Två huvudsakliga ämnesblock

Satirteckningar förekommer inom två huvudsakliga ämnesblock. Dessa är politisk satir samt satir riktad mot mer allmänna och vardagliga företeelser. Inom det politiska blocket inryms här ämnestemat för svensk politik och världspolitik, medan kategorierna för allmänna vardagsfenomen samt karaktärsdrag och beteenden inryms i det senare blocket. Tillsammans täcker de två ämnesblocken in hela 82 procent av de funna teckningarna. Resultatet speglar också hur satiren historiskt förekommit, som ursprungligen angripande olika typer av institutionell och personlig makt, men idag alltmer förskjuten mot sociala och vardagliga företeelser (Wechsler, 1982:82).

Vad som tydligt går att utläsa är vidare att de olika ämnesblocken tenderar att förekomma i olika delar av tidningen och integreras också i olika utsträckning i den omgivande texten. Beträffande satirteckningar som berör mer allmänna och vardagliga företeelser publiceras dessa framförallt i kulturdelen och integreras sällan i omgivande text. Denna typ av satirteckningar riktar sig också huvudsakligen mot fenomen snarare än personer och avbildar i första hand fiktiva karaktärer. Vad gäller den politiska satiren finns tydliga skillnader. Den förekommer i större utsträckning på ledarsidan och integreras ofta i exempelvis en omgivande artikel. Denna typ av teckningar kritiserar också i större utsträckning personer, även om fenomenet fortfarande är vanligast förekommande som måltavla. Vidare används inom den politiska satiren igenkännbara personer i större utsträckning än beträffande den satir som riktar sig mot allmänna och vardagliga företeelser.

4.2 Kvalitativa bildanalyser

Studiens kvalitativa analyser syftar till att komplettera innehållsanalysen beträffande de senare tre frågeställningarna. Urvalet av bilder baseras på resultatet från den kvantitativa analysen och avser således att lyfta och jämföra aspekter från de två större ämnesblocken vilka presenterats ovan. I analysen tillämpas en ikonografisk metod med en redogörelse för bilden i tre steg.

De första tre bilderna som analyseras är publicerade som integrerade element på tidningens ledarsida och har ett huvudsakligen politiskt budskap. Därefter presenteras tre bilder som angriper/kommenterar allmänna och vardagliga företeelser, publicerade i tidningens kulturdelen som isolerade element. Slutligen ges en jämförande analys och diskussion för de kvalitativa bildanalyserna.

Samtliga teckningar finns presenterade i större format i sin yttre kontext på tidningssidan i bilaga 3.

4.2.1 En lag för såväl hög som låg

Teckningen som är publicerad på Dagens Nyheters ledarsida är tecknad av Magnus Bard, anställd på tidningens ledarredaktion. Bilden är integrerad på sidan och förekommer tillsammans med en artikel författad av den före detta EU-kommissionären Chris Pattern.

I teckningen som är i färg illustreras en fotbollsplan och tre karaktärer. Karaktärerna som är avbildade i randiga tröjor, tar stora kliv åt olika håll på planen och drar samtidigt varsin ny vit linje bakom sig med något som liknas vid en liten vagn. Samtliga har markerade ansiktsuttryck och två av dem är mörkt skuggade runt ögonen samt har grått hår. Den tredje har sneda ögon och en svart frisyr. Bollen är placerad utanför planen.

Figur 10. *En lag för såväl hög som låg.*
Magnus Bard, Dagens Nyheter, 2 mars 2015

Karaktärerna kan vid en relativt snabb anblick tydas vara Kinas president Xi Jinping, Rysslands president Vladimir Putin samt USAs tidigare president George W. Bush. Att de snabbt går att avkoda grundar sig i karikatyrer av de avbildade personerna. Exempelvis ges Putin en stor näsa samt runda insjunkna ögon, medan Jinping framställs med typiska asiatiska drag. Karikatyrernas överdrivna representationer av personernas karaktärsdrag hjälper mottagaren att avkoda de tre karaktärerna (Ekström, 2006:190). Något som vidare hjälper avkodningen är att de tre karaktärerna är avbildade tillsammans. Dock krävs samtidigt en viss kunskap om de avbildades utseenden för att identifiera dem.

Ett verktyg som hjälper att styra konnotationen och budskapet i teckningen är metaforen, genom vilken det abstrakta jämförs vid något mer igenkännbart för att förtydliga och konkretisera (Ekström & Moberg, 2008:25). Spelplanen som metafor är vanligt förekommande inom den politiska kommunikationen och representerar här den, för oss mer abstrakta, internationella politiska spelplanen (Fernando 2013:239). Spelplanen fungerar som en kraftfull semiotisk resurs. En spelplan är förknippad med regler och ramar som man förväntas följa och hålla sig inom. Karaktärerna som avbildas i denna teckning håller sig inte inom dessa ramar, utan ägnar sig åt saker som man inte ska göra när man spelar fotboll. Karaktärerna rör sig på ett till synes okoordinerat sätt åt varsitt håll på planen och är inte fokuserade på bollen. Bollen ligger utanför planen.

Detta bidrar till ett förlöjligande av karaktärerna samt en kritik mot deras sätt att bryta mot och utforma egna regler utifrån sina egna idéer och preferenser.

Konnotationen styrs samtidigt även av mottagarens förförståelse för situationen som teckningen adresserar. För att avkoda bilden krävs en viss kunskap om kontexten. Detta är utmärkande för satirteckningar och leder ofta till en svårighet att avkoda teckningar som är tagna ur sin aktuella kontext (Fernando, 2013:241). Trots att tecknaren nyttjar såväl karikatyrer som metaforer krävs en igenkänning av de avbildade karaktärerna, samt en viss förförståelse för kontexten, för att mottagaren ska förstå budskapet i teckningen. Teckningen kan uppfattas som riktad mot en nyhetskonsumerande publik som är något sånär bekant med de politiska ledare som avbildas och debatten som teckningen adresserar.

Teckningens relation till den omgivande artikeln ger mottagaren fler ledtrådar. Bilden är förankrad i texten som förtydligar och fixerar budskapet, ett exempel på det Barthes väljer att kalla *anchoring* (Björkvall, 2012:9, Kress & van Leeuwen, 1996:16f). Exempelvis uttrycks i ingressen att ”I Ryssland och Kina används lagen för att belöna regimens rövslickare och bestraffa dess kritiker. Rättsstaten står för något annat. Dess kärna är att lagen gäller även dem på toppen”. Således fixeras budskapet beträffande de politiska ledarnas tendens att bryta mot reglerna på den politiska spelplanen. Utan artikeltexten hade satirteckningen utan tvekan varit svårare för mottagaren att avkoda, och variationen av tolkningar hade med hög sannolikhet blivit större. Således begränsar och styr multimodaliteten avkodningen och konnotationerna som skapas (Fogde, 2010:181f).

4.2.2 Förskolan Hälsa hem!

Teckningen som är publicerad på Aftonbladets ledarsida är ett integrerat element i en artikel skriven av Daniel Swedin, skribent på ledarredaktionen.

I teckningen avbildas två fiktiva karaktärer med utseenden som kan liknas vid djur. Den ena karaktären har en tår i ögat och bär en blöja, medan den andra karaktären illustreras med glänsande blå kostym, glasögon och hatt i handen. De båda karaktärerna är placerade utanför en byggnad med texten ”Förskolan Hälsa hem!”. Byggnaden är

tecknad med en sned stupränna samt trasig fasad. Marken i förgrunden av bilden är grå och ojämn medan himlen längre bak i bilden är klarblå. I komplement till de visuella elementen i bilden nyttjas textelement i form av pratbubblor med kortare inslag av text.

Figur 11. Förskolan Hälsa hem!
Robert Nyberg, Aftonbladet, 6 mars 2015

Den högra karaktären i teckningen som, i samspel med artikelrubriken, avkodas som en direktör uttrycker sig vara ”proppmätt och snorrik”, medan karaktären föreställande ett barn uttrycker ”hungrig och nerbajsad”. Ordvalen och framställningen av karaktärerna ger uttryck för ett retoriskt verktyg som används för att förstärka och styra tolkningen av budskapet, nämligen kontrasten. Detta är ett vanligt förekommande verktyg i satiren där exempelvis vinnare och förlorare i samhället ställs mot varandra (Medhurst & DeSousa, 1981:205). I teckningen avbildas den ena karaktären som glad medan den andra är ledsen, den ena som stor medan den andra är liten samt den ena som lättsinnig medan den andra är bekymrad. Kontrasten förstärks vidare i miljön som karaktärerna är placerade i där den lilla, bekymrade karaktären är placerad framför en eftersatt och sliten förskola, medan den glada, lättsinnade karaktären kommer från sidan av bilden där himlen är klarblå.

Den lättsinniga, glada karaktären avbildas som lite knasig, skuttande in på den grå gården och hälsande på det gråtande barnet som om allt vore frid och fröjd. Karaktären tittar ner på barnet uppifrån och förefaller nonchalant och bristande i sin förståelse för barnets situation då han själv kommer från sin vardag där himlen är blå. Karaktären kan avkodas som en representant för makten som gör anspråk på att vara på samma nivå och tala samma språk som de mer utsatta. Detta förstärks också genom ordvalen i pratbubblorna där den lättsinniga direktören använder ett vardagligt språk som tagits ner till barnets nivå. Dock framstår direktören i sitt lättsinniga uttryck som nonchalant och bristande i sin förståelse för vardagen på förskolan.

I en bredare samhällslik kontext kan faktumet att direktören är klädd i blått samt kommer från den högra sidan av bilden där himlen är blå avkodas som en kritik mot det blå högerblockets politik som ej velat stoppa vinsterna i välfärden. Tolkningen styrs också av vetenskapen att teckningen är publicerad på ledarsidan i Aftonbladet, en tidning som benämner sig som obunden socialdemokratisk. Denna tolkning kräver dock en relativt omfattande förförståelse och en mer ideologisk avkodning (Medhurst & DeSousa 1981:201). Även denna satirteckning kan betraktas som riktad till en publik som förväntas vara bekant med den politiska debatt som förmedlas i nyheter.

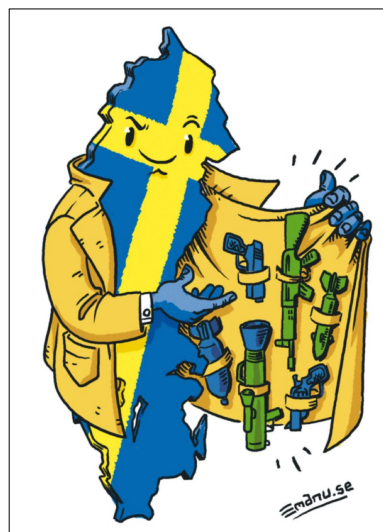
Genom samspelet med artikeltexten som teckningen är integrerad i hjälps dock mottagaren att avkoda och budskapet framgår tydligare. Författaren uttrycker bland annat att ”Vi har fått se hur skolor och vårdcentraler blivit varor på en marknad och hur oerhörda belopp – våra skattepengar – försvunnit till skatteparadis i mystiska skatteupplägg. [...] hur förskolebarn bara får vatten och bröd till lunch”. Samtidigt bidrar teckningen också i motsatt riktning till en förstärkning av texten. Således är satirteckningen ett illustrativt exempel på multimodalitet där flera element, i detta fall text och bild, samspelar och ger varandra mening (Fogde, 2010:182).

4.2.3 Vapenförsäljning innanför rocken

Denna teckning förekommer som ett integrerat element i en artikel författad av Göran Greider på ledarsidan i Dagens ETC. Den är tecknad av signaturen Emanu, som återkommande publicerar teckningar i tidningen, huvudsakligen i relation till artiklar på ledarsidan.

I teckningen förekommer en karaktär avbildad som en svensk karta med svenska flaggans blågula färger. Karaktären bär en gul rock och på insidan av denna illustreras ett antal vapen. Rocken hålls upp av karaktären och ena handen riktas mot vapnen som för att presentera dessa. Uppmärksamheten på vapnen förstärks genom att ett par svarta streck är ritade runt den öppnade rocken.

Rocken kan i teckningen betraktas som en metafor för hur vapenförsäljningen ser ut i Sverige. Genom att illustrera vapnen innanför rocken förtydligas den för oss mer abstrakta handeln och tecknarens budskap framgår för mottagaren. Placeringen av vapnen innanför rocken konnoterar att försäljningen sker i hemlighet och under tvivelaktiga, kriminella förutsättningar och tolkningen förstärks även av karaktärens minspel som ger uttryck för att denne gör något lite skumt.

Figur 12. *Vapenförsäljning innanför rocken*
Emanu, Dagens ETC, 11 mars 2015

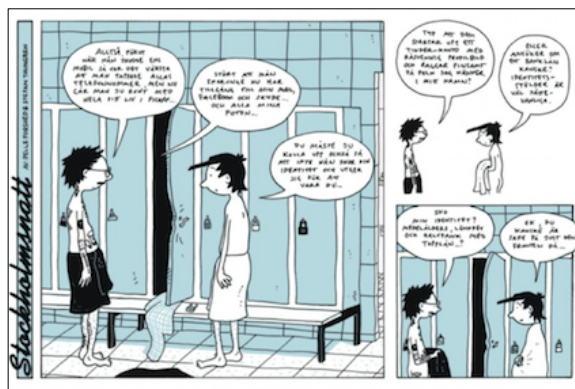
Metaforen med rocken är relativt tydlig för en mottagare att avkoda då den är bekant från andra sammanhang och konnoterar att något sker i skymundan eller under kriminella förutsättningar. Således krävs begränsade kunskaper om kontexten för en första nivå av tolkning av budskapet. Samtidigt kan även denna teckning betraktas som riktad till en publik som är uppdaterad gällande debatten om Sveriges vapenhandel, och för en djupare tolkning av budskapet förutsätts en viss kunskap om kontexten hos mottagaren. Teckningen kan betraktas som ett inlägg i en debatt som förts i medierna under en längre tid.

Tolkningen av budskapet bekräftas också när bilden studeras i samspel med den omgivande artikeln där författaren menar att Sverige har en historia av tvivelaktig vapenförsäljning. Frånsett artikeln som teckningen är integrerad i förekommer inga andra textelement för att hjälpa att styra och avgränsa tolkningsmöjligheterna. Dock kan mottagaren, genom brukandet av ett tydligt symbolspråk inrymmande bland annat metaforer, avkoda teckningen utan omfattande kunskaper. För en djupare förståelse av budskapet förutsätts dock en kunskap om kontexten som bilden förekommer i.

4.2.4 Oro för identitetsstöld

Teckningen som är publicerad i Svenska Dagbladets kulturdel förekommer som ett isolerat element. Teckningen är illustrerad av Pelle Forshed som tillsammans med Stefan Tungren, på frilansbasis, skapar den återkommande satirserien Stockholmsnatt varje fredag.

I teckningen förekommer två karaktärer iklädda varsin handduk. De båda är placerade framför skåp i vad som ser ut vara ett omklädningsrum. Ett skåp är till synes trasigt, med kläder hängandes utanför och de båda karaktärerna studerar detta. Karaktärerna är smala och taniga, och den ena är avbildad med tatueringar. De båda har en framåtböjd hållning och svarta, spretiga frisyrer. Teckningen är uppdelad i tre rutor och i samtliga av dessa förekommer textelement i form av pratbubblor.

Figur 13. *Oro för identitetsstöld*, Pelle Forshed och Stefan Tungren, Svenska Dagbladet, 6 mars 2015

Genom att enbart studera de visuella elementen ges en begränsad förståelse för budskapet i satirteckningen. För vidare avkodning krävs att mottagaren också studerar textelementen, det vill säga pratbubblorna, där karaktärerna för en dialog om en oro för vad följderna kan bli av att få sin mobiltelefon stulen idag. I teckningen återfinns inga metaforer eller tydliga kontraster, men framställningen av karaktärerna kan betraktas som en typ av karikatyr där personlighetsdrag ges en överdriven framställning för att föra in humor, förtydliga eller kritisera måltavlan för satiren (Coupe 1969:88ff). Karikatyren framkommer inte enbart genom den visuella framställningen av karaktärerna, utan också genom textelementen och i detta fall; karaktärernas sätt att uttrycka sig. Ett exempel på detta är då den ena karaktären uttrycker: ”Sno min identitet? Medelålders, lönnfet och halvpank med topplån..?”

Denna satirteckning är mycket kontextkänslig och kräver en relativt stor förförståelse hos mottagaren. Satirserien Stockholmsnatt adresserar regelbundet aktuella företeelser och således förstås satiren bäst i en relativt kort tidsbunden kontext. Den företeelse som adresseras i denna specifika teckning är risken för att få sin identitet stulen och publicerad i dejtingappen Tinder. För att budskapet ska kunna avkodas av och roa mottagaren krävs således kunskaper om företeelsen. Samtidigt adresserar teckningen ett mer vardagligt fenomen och anspelar på igenkänning, snarare än på en aktuell nyhetshändelse. I en större samhälllig kontext kan budskapet i satirteckningen uppfattas ge uttryck för hur vi som människor oroar oss för att bli bortgjorda och tappa masken inför andra, en vardagssituation som mottagaren eventuellt själv varit med om, eller är bekant med från andra situationer.

Något som framgår tydligt vid analysen av satirteckningen är multimodalitetens betydelse. Budskapet i teckningen är nästintill omöjligt att avkoda genom att enbart studera de visuella elementen. Fokus ligger istället på dialogen som skapar mening och budskapet framgår (Fogde, 2010:182). Således kan dialogerna i textelementen sägas dominera och vara överordnade bildelementen för att styra tolkningen av budskapet (Lindberg, 2014:84). Detta är ett illustrativt exempel på Barthes *relay-function* där textelementen avlöser och ger ytterligare mening till bilden (Kress & van Leeuwen, 1996:16). Att de visuella elementen inte är tillräckliga för att mottagaren ska kunna avkoda teckningen kan förstås av utelämnandet av ett mer förstärkande symbolspråk, vilket hjälper mottagaren att avkoda budskapet utan exklusiva kunskaper eller integrerad text (Ekström, 2006:190).

4.2.5 Dålig uppmärksamhet vid tågspåret

Teckningen som är publicerad i Dagens ETCs kulturdel förekommer som ett isolerat element på sidan. Den är tecknad av Max Gustafsson som återkommande publicerar teckningar i tidningen på frilansuppdrag.

I teckningen som är illustrerad i färg förekommer två fiktiva karaktärer som vardera håller i en mobiltelefon. Karaktärerna är placerade innanför bommarna på en tågövergång och längre bak i bilden finns ett tåg avbildat. I förgrunden förekommer en trafikskylt med rött ljus samt en gul skylt med en varningstext i rött. Teckningen består av två rutor och även i denna teckning förekommer textelement i form av bland annat pratbubblor.

Figur 14. *Dålig uppmärksamhet vid tågspåret*
Max Gustafsson,
Dagens ETC, 30 mars 2015

Den suddiga rittekniken som nyttjas för avbildningen av tåget konnoterar att detta färdas snabbt på spåret. De två karaktärerna avbildas med nedböjda huvuden, framåtlutad hållning samt nästintill slutna ögon och ger således uttryck för att vara trötta, passiva samt insjunkna i sina mobiltelefoner som de håller nära sitt ansikte (Fogde, 2010:182). Tillsammans med den integrerade texten som förekommer i pratbubblan förstås att de två karaktärerna bortser från varningsskylten av skälet att denna inrymmer för mycket text.

Även denna teckning kan betraktas som riktad till en större publik med en förförståelse grundad i vardagliga erfarenheter snarare än en specifik nyhetsagenda. Teckningen anspelar på igenkänning och en situation som mottagaren är bekant med och eventuellt själv varit med om. Också här nyttjas karikatyrer snarare än metaforer för att hjälpa mottagaren att avkoda budskapet. På samma vis som i satirteckningen i Svenska

Dagbladet avbildar tecknaren de två karaktärerna med överdrivna karaktärsdrag, och karikatyrerna stärks också genom de integrerade textelementen. Nyttjandet av karikatyrer i teckningen syftar snarare till att föra in ett humorinslag samt skapa igenkänning hos mottagaren för vilken personlighetstyp som åsyftas, än att framställa karaktärerna på ett elakt vis (Coupe 1969:88ff). En möjlig kontrast i teckningen kan bedömas vara hur karaktärerna avbildas som passiva och långsamma medan tåget längre bak i bilden färdas snabbt. Avkodningen styrs följaktligen av den nyttjade rittekniken.

Till skillnad från teckningen i Svenska Dagbladet finns beträffande denna teckning en möjlighet för mottagaren att tolka budskapet utan att läsa texten och således kan bilden sägas överordnad texten och dominerande i meningsskapandet (Lindberg, 2014:84). För en djupare förståelse av budskapet är det dock nödvändigt att såväl text- som bildelement studeras av mottagaren och betraktas som integrerade, samspelande delar.

4.2.6 Selfiepinnen

Den sjätte teckningen är publicerad i Dagens Nyheters kulturdela som ett isolerat element. Teckningen är skapad av Martin Kellerman som dagligen publicerar vardags-satirserien Rocky i tidningen.

I teckningen syns tre karaktärer placerade i mitten av rutan. Samtliga karaktärer är fiktiva och liknas vid djur. Den karaktär som står placerad längst bak i bilden håller i ena handen en svart pinne, medan den andra handen skapar ett v-tecken. De övriga två karaktärerna har en ihopsjunkna hållning och passerar gående förbi den tredje. En av dessa ger en kommentar, vilken förekommer som ett textelement i en pratbubbla integrerad i teckningen.

Figur 15. *Selfiepinnen*, Martin Kellerman, Dagens Nyheter, 8 mars 2015

Genom att enbart studera de visuella elementen ges en begränsad förståelse för budskapet. Vad som dock kan utläsas är att de båda karaktärerna längst fram i bilden studerar och kommenterar den tredje, vilken håller i en så kallad "selfiepinne". I likhet med de två tidigare teckningarna som adresserar vardagliga företeelser har karaktärerna även i denna ett relativt ihopsjunkna och passivt uttryck. Detta kan förstås som en karikatyr av de personlighetstyperna som adresseras i satiren.

Även denna teckning skapar betydelse genom samspel mellan bild- och textelementen. Den knyter an till en vardaglig företeelse som mottagare eventuellt själv varit med om.

Således anspelar även denna teckning snarare på igenkänning än förförståelse för en nyhetshändelse. Samtidigt är den kontextkänslig ur en tidsmässig kontext och mottagaren förväntas vara bekant med företeelsen som adresseras för att roas av satirteckningens budskap. Liksom de två ovan analyserade teckningarna angriper även denna, ur en större samhällelig kontext, hur vi som människor är insjunkna i vår egen värld, vilken ofta kretsar runt medier och vår självbild.

I teckningen kan textelementen betraktas som överordnade och dominerande i meningsskapandet. Detta då budskapet bättre förstås genom att enbart studera texten, än om fokus enbart läggs vid bildelementen (Lindberg, 2014:84). Dock förstärker de olika elementen varandra och budskapet framkommer tydligast genom att betrakta elementen som integrerade delar. Även här kan också pratbubblorna ses som ett exempel på *relay-function* där texten utökar och ger bildelementen ytterligare mening (Kress & van Leeuwen 1996:16).

4.2.7 Sammanfattning och jämförande analys

I de sex studerade satirteckningarna som representerar två större ämnesblock finns såväl likheter som skillnader avseende studiens frågeställningar.

Något som tydligt framgår i samtliga teckningar är att satiren är mycket kontextkänslig. Samtliga teckningar adresserar en aktuell, tidsbunden företeelse vilken förutsätter en viss förförståelse och kunskap om kontexten hos mottagaren. Dock ges mottagaren i varierande grad hjälp att avkoda teckningarna genom ett förtydligande symbolspråk och/eller kompletterande textelement.

Ett förtydligande symbolspråk

Samtliga teckningar nyttjar i någon form semiotiska och retoriska verktyg såsom kontraster, metaforer och karikatyrer. Symbolspråk är utmärkande för satirteckningar, och nyttjas för att reducera alternativa tolkningar av budskapet i det begränsade utrymmet som tecknaren har att uttrycka sig på (Medhurst & DeSousa, 1981:205). Vad som framgår är att de teckningar som i mindre utsträckning nyttjar dessa verktyg tenderar att vara betydligt svårare för mottagaren att avkoda utan god förförståelse för företeelsen som adresseras.

Det tydliga symbolspråket utgörs i flera av teckningarna av förstärkningar av karaktärsdrag, en typ av karikatyrer. Karikatyrerna i de studerade teckningarna innebär dock inte nödvändigtvis att de avbildade karaktärerna kritiserats eller förlöjligas, men att konnotationen tydliggörs och ett humorinslag förs in i teckningen (Coupe 1969:88ff). Detta gäller framförallt beträffande de karikatyrer som förekommer i teckningar som angriper mer vardagliga företeelser. I dessa strävas ofta efter att skapa en igenkänning hos mottagaren, antingen relaterat till mottagaren själv, eller personlighetstyper i dennes omgivning. I den politiska teckning där igenkännbara personer avbildas nyttjas

karikatyrer till viss del också för att kritisera och förlöjliga karaktärerna, men även dessa karikatyrer kan betraktas som relativt harmlösa och framförallt syftande till att hjälpa mottagaren att identifiera de avbildade.

I den teckning där igenkännbara karaktärer avbildas nyttjas också en vanligt förekommande typ av metafor; då makten och politiken beskrivs som sport eller spel (Ekström & Moberg, 2008:26, Fernando, 2013:239). Metaforen ger i teckningen goda förutsättningar för att förtydliga den abstrakta politiska spelplanen genom illustrationen av den mer bekanta fotbollsplanen. Den direkta associationen blir tydlig genom denna metafor, men samtidigt kan teckningen tolkas i flera nivåer och avkodningen styrs av mottagarens förförståelse för kontexten. Detta är också något som är typiskt för metaforer i andra sammanhang.

De integrerade textelementens betydelse

Textelement nyttjas i någon utsträckning i samtliga teckningar, men formen för dessa varierar och såväl *anchoring* som *relay-function* förekommer. Gällande de politiska satirteckningarna förekommer textelementen främst som intilliggande artiklar på sidan, vilka teckningarna är integrerade och förankrade i. Beträffande de satirteckningar som adresserar mer vardagliga företeelser nyttjas textelement istället enbart integrerade i teckningen, exempelvis i form av pratbubblor.

Textelementen samspelar i samtliga teckningar med de visuella elementen och bidrar i olika utsträckning till meningsskapandet (Fogde, 2010:181f, Lindberg, 2014:84). I två av de teckningarna som adresserar mer vardagliga företeelser är textelementen dominerande i meningsskapandet och ger uttryck för en avlösning, så kallad *relay-function*. I dessa bilder läggs stor fokus på dialogen och de visuella elementen kan snarare ses som komplement till texten.

Beträffande de politiska satirteckningarna som är integrerade i artiklar har artikeltexten varierande betydelse i meningsskapandet. Vad som framgår är, när de olika elementen studeras separat, att betydelser skapas i flera nivåer. Förutom det omedelbara budskapet i teckningen finns ofta en djupare betydelse, vilken aktualiseras, förutsatt att mottagaren besitter en viss förförståelse samt kunskap om kontexten. Exempelvis kan teckningen med vapen under rocken snabbt avkodas som angripande den svenska vapenhandeln. Vid en djupare analys, samt studerande av den tillhörande artikeltexten, kan dock fler betydelser träda fram, bland annat kopplade till den längre debatt som artikeln och teckningen är ett inlägg i.

Tre skildringar av makten

Då ämnet för satiren studeras närmre uppmärksammas att samtliga politiska teckningar i någon form angriper makten i samhället, vilken historiskt också varit satirens huvudsakliga måltavla (Johansen, 2007:3). Dock skildras denna på olika sätt och tre typer kan identifieras.

Den första teckningen där metaforen fotbollsplan nyttjas tycks kritisera makthavare för att vara självupptagna och inte ansvarstagande. De tre karaktärerna springer åt olika håll på planen, de tar inte gemensamt ansvar för spelet utan omformar reglerna utifrån sina egna preferenser. Den andra teckningen där en lättsinnad direktör avbildas utanför en förskola kan istället tolkas som en kritik av makten som nonchalant och oförstående. I teckningen ger direktören uttryck för att tala samma språk som barnet, men framstår när han glatt skuttar in på gården som bristande i sin förståelse för barnets vardag. Den tredje teckningen som angriper den svenska vapenhandeln skildrar makten som direkt tvivelaktig, kriminell och korrupt, och ger uttryck för att makten överutnyttjas och beslutsfattandet sker i det dolda.

Satirteckningens positionering i förhållande till mottagaren

Beträffande de politiska satirteckningarna går att hävda att dessa kommunicerar med en initierad nyhetskonsument, vilken således kan betraktas som den tilltänkta mottagaren (Kress & van Leeuwen, 1996:120). Referenserna i teckningarna är ofta knutna till nyhetsförmedling och/eller en pågående debatt, vilken teckningen förekommer som ett inlägg i. För att avkoda och tolka budskapet fullständigt förväntas därför mottagaren vara något sånär uppdaterad med företeelsen som adresseras och ha en god kunskap om kontexten. Förutom en förförståelse gällande företeelsen förväntas mottagaren också inta ett kritiskt förhållningssätt.

När istället de satirteckningar som kommenterar eller angriper allmänna och vardagliga företeelser studeras framgår att dessa riktar sig till en större publik som inte nödvändigtvis behöver vara uppdaterad med nyhetsförmedlingen eller en pågående debatt. Teckningarna refererar istället till mottagarens egen vardag och anspelar ofta på igenkänning. Alla har vi exempelvis sett någon som stirrar ner i sin mobiltelefon och tappar uppmärksamheten om sin omvärld. Karikatyrerna i dessa nyttjas också främst för att skapa igenkänning och förtydliga vilken personlighetstyp som åsyftas.

En distinkt skillnad mellan de två ämnesblocken är vidare den relation som skapas mellan mottagaren och de avbildade karaktärerna i satirteckningen. Den politiska satiren tycks positionera betraktaren i en kritisk distans till den politiska ledningen. I kontrast till den politiska satiren anspelar den satir som adresserar mer vardagliga företeelser i stor utsträckning på igenkänning och låter publiken skratta *med* de avbildade karaktärerna. Karaktärerna porträtteras huvudsakligen i vardagliga situationer och företräder sig själva i sin vardagsperson, varför det också är lättare för mottagaren att identifiera sig med dem. Detta sätt att kommunicera med mottagaren skapar en mindre distans till ämnet än beträffande den politiska satiren där karaktärerna huvudsakligen avbildas som representanter för olika typer av maktinstitutioner i samhället.

I samtliga tre teckningar ur det ämnesblocket som kommenterar vardagliga företeelser har karaktärerna ett trött och passivt uttryck. Samtliga teckningar innefattar också i någon mån medier, och i detta fall mer specifikt; mobiltelefoner. När fler teckningar

som inkluderats i innehållsanalysen studeras är detta också återkommande. Intressant att fråga sig är därför vilken bild det ger av medborgaren och dennes relation till medier, om det passiva uttrycket syftar till att skapa igenkänning. En möjlig tolkning är att detta är ett resultat av att mycket i vårt vardagsliv idag kretsar runt medier och vår självbild i exempelvis sociala medier. Således blir ämnet en tacksam måltavla för satiren i syftet att angripa en aktuell företeelse som många är bekanta med.

5. Diskussion och avslutande ord

Denna studie har syftat till att undersöka satirteckningars förekomst och uttrycksformer i svenska dagstidningar. De studerade tidningarna innefattas av sex av Sveriges större dagstidningar och urvalet inkluderar såväl morgon- som kvällstidningar samt höger- och vänsterorienterade tidningar. Som tidigare nämnts har studien inte som ambition att jämföra resultatet mot hur förekomsten exempelvis ser ut under andra tidpunkter, utan ge en aktuell, beskrivande bild av hur traditionen ser ut i Sverige idag.

Kombinationen av en kvantitativ och kvalitativ metod har bidragit till att såväl systematiskt kunna identifiera mönster beträffande satirteckningarnas förekomst, som djupare undersöka satirens uttrycksformer. Detta har skapat goda förutsättningar för att besvara studiens fyra frågeställningar. I samband med den kvantitativa innehållsanalysen uppmärksammades den problematik som Fernando (2013:241) diskuterar gällande kunskaper om kontexten och den förutsatta förförståelsen hos forskaren. Ett par teckningar adresserade företeelser som inte kunde avkodas, och dessa teckningar kodades således bort. Vid ett eventuellt försök till replikering av studien kommer således en annan forskare inte nödvändigtvis få ett identiskt resultat. Samtidigt valdes en aktuell kalendermånad, och bortfallet på grund av otydliga fall blev således relativt litet, och resultatet kan därför bedömas som tillförlitligt.

Vad som också utgås från i analyserna är en premierad tolkning av en, från avsändaren, föreställd mottagare. Således diskuteras i denna studie inte hur eventuella skilda förförståelser kan ge alternativa tolkningar av budskapen i teckningarna, utan fokus har legat på att avkoda det premierade budskapet från avsändaren. I en vidare studie hade således en intressant fråga kunnat vara vilka eventuella alternativa tolkningar som olika mottagare, med skilda förförståelser, kan skapa utifrån samma teckningar.

Ikonografin lämpade sig väl för att studera satirteckningarna i det kvalitativa analysstadiet. Dock förutsattes att aspekter från semiotiken inkluderades, bland annat beträffande teckningarnas multimodalitet. Många av teckningarna liknas vid mer traditionella serier, och för att kunna förstå vilken betydelse textelement i form av pratbubblor får för meningsskapandet räcker det inte med att enbart studera tecken och symboler i själva bilden. Ikonografin kommer ursprungligen från konsten, och således tas textelement såsom pratbubblor inte upp i metoden, varför metoden i denna studie ej är heltäckande, utan kräver komplettering av semiotiken. Genom att kombinera meto-

terna gavs dock goda förutsättningar för att avkoda olika elements betydelser i teckningarna.

Studiens resultat visar att de två tidningarna i urvalsgruppen som utnyttjar satir i störst utsträckning är Dagens Nyheter samt Dagens ETC. De båda tidningarna tycks ha en relativt stark tradition av satirteckningar, vilket bedöms utifrån faktumet att teckningar publiceras regelbundet såväl som integrerade element på ledarsidan som isolerade i kulturdelen eller delar av tidningen avsedda för debatt, kommentarer och insändare. Tidningarna publicerar också satir vilken inryms i båda de huvudsakliga ämnesblocken som identifierats i studiens resultat. Dessa två är politiska satirteckningar, samt satirteckningar adresserande mer allmänna och vardagliga företeelser.

Resultatet indikerar att förekomsten av satirteckningar inte är kopplad till en enskild typ av dagstidning. Såväl mer etablerade som nyare tidningar och tidningar med olika politisk tillhörighet publicerar satir i olika delar av tidningen. Dock skiljer sig frekvensen stort mellan de sex studerade tidningarna i urvalsgruppen, vilket eventuellt enbart bör betraktas som resultat av ställningstaganden på redaktionerna. I ett inledningskede av studien kontaktades samtliga redaktioner för att få svar på förutsättningarna och prioriteringarna gällande satirteckningar. Svaren indikerade att det idag finns få anställda tecknare på redaktionerna. Således tecknas den huvudsakliga andelen av satiren på frilansbasis, återkommande eller sporadiskt. I en eventuell vidare studie hade ytterligare intervjuer med tidningsredaktioner eller enskilda tecknade kunnat ge en djupare förståelse för hur detta påverkar i vilken utsträckning och på vilket sätt satiren nyttjas i de olika tidningarna.

Utifrån resultatet av innehållsanalysen finns skäl att anta att de två ämnesblocken som framförallt återfunnits i tidningarna ger en god bild över vilken typ av satir som huvudsakligen förekommer i den svenska dagspressen. Den kvalitativa analysens komparativa design, där de två större ämnesblocken jämförs, innebär att mer avvikande och extrema fall ej uppmärksammas i de djupare analyserna. Urvalet gjordes dock för att ge en bild av den huvudsakliga förekomsten av satir i svenska dagspressen, samt för att testa de teoretiska utgångspunkterna mot de skilda ämnesblocken. Ämnesblocken som identifierats speglar också hur satir historiskt förekommit, vilket i denna studie tas upp i de teoretiska utgångspunkterna. Trots att satiren tillbaka i tiden framförallt setts angripande representanter för makten och offentligheten tycks en betydande andel av den satir som förekommer i Sverige idag utgöras av den som adresserar mer vardagliga företeelser, en satir som Wechsler (1982:82) menar fick sitt uppsving under 1800-talet.

Satiren som kommenterar mer vardagliga företeelser riktar sig till en stor publik och förutsätter inte exklusiva kunskaper om exempelvis nyhetshändelser eller en pågående debatt i samhället. Istället adresseras företeelser vilka förväntas vara bekanta för mottagaren utifrån dennes egen vardag och inte sällan anspelar satiren på igenkänning. Ofta figurerar ironiska framställningar av medborgaren som en passiv, självcentrerad och mediekonsumerande individ, vilket i sig ger uttryck för en intressant tendens. I en

vidare studie med ett större urval av bildanalyser hade således en möjlig frågeställning kunnat vara vilken representation av medborgaren som ges i den satir som angriper mer vardagliga företeelser. Förekommer vissa framställningar mer frekvent än andra, och vilken bild ger det i så fall av oss som vardagspersoner och medborgare?

Johansen (2007:3) menar att den politiska satiren ofta syftar till att kritisera och utmana politiska aktörer genom att framställa dem på förlöjligande sätt. I den politiska satiren som identifierats i denna studie och som ofta refererar till nyhetsändelser eller en pågående debatt förekommer ett par, företrädesvis negativa framställningar av makten och makthavare. I denna satir figurerar igenkännbara personer i större utsträckning än beträffande det andra ämnesblocket och satiren är också mer kritiskt angripande. Karikatyrer nyttjas inte enbart med syfte att föra in humor, utan också i viss utsträckning för att förlöjliga och kritisera de avbildade personerna, i enighet med vad Johansen uttrycker. Dock är karikatyrerna i den satir som identifierats i denna studie sällan riktigt elaka, utan betraktas fortfarande främst som hjälpmedel för mottagaren att identifiera de avbildade.

Vid sidan av de två större ämnesblocken förekommer en mindre frekvens av teckningar angripande andra företeelser i samhället, men dessa förekommer marginellt i förhållande till de större blocken. Exempelvis publiceras sällan satir där olika grupper i samhället ställs mot varandra, och ett ytterligare exempel på en ämneskategori som sällan figurerar är religiösa företeelser. Detta kan uppfattas som anmärkningsvärt utifrån den bild som många har av satir, baserat på hur satiren ofta uppmärksammas i medierna. Denna typ av satir låg också till grund för attackerna i Paris. Resultatet kan eventuellt tolkas som en försiktighet på tidningsredaktionerna baserad på de händelser som inträffat. Trots att denna studie syftar till att illustrera ett så kallat normalresultat så utförs studier alltid i en avgränsad tid och kontext som i någon mån påverkas av tidigare skeenden. Huruvida ett eventuellt annat resultat hade getts uttryck för med en annan tidsmässig avgränsning kan således vara en eventuell frågeställning för en vidare forskning.

Skäl finns dock att anta att resultatet kan betraktas som rättvisande då andra möjliga förklaringar till den låga frekvensen av religiös satir går att finna. Ett eventuellt alternativt sätt att bedöma den sällan publicerade religiösa satiren är utifrån faktumet att Sverige idag betraktas som ett i hög grad sekulariserat samhälle, där allt färre benämner sig som religiöst troende. Således finns det skäl att anta att satir med religiösa budskap eventuellt publiceras i större utsträckning i andra länder, vilket också kunnat vara ett föremål för en vidare analys.

Ett eventuellt ytterligare sätt att bedöma den ringa förekomsten av religiös satir eller satir som ställer olika grupper i samhället mot varandra är utifrån den övergripande slutsatsen att satiren i Sverige sällan är kontroversiell eller provokativ. För att återkoppla till introduktionen till studien har satiren tillbaka i tiden ofta betraktats som både farlig och mycket kontroversiell och något som illustrerar detta är händelsen i Paris. Vad som dock framgår i denna studie är att satirteckningar i den svenska dags-

pressen sällan bedöms som provokativa eller starkt kontroversiella. Att satiren historiskt bidragit med bitska kommentarer och varit frånskild den övriga journalistiken tycks idag ej ges uttryck för i samma utsträckning. Trots att satiren ej publiceras i den traditionella nyhetsrapporteringen kan en stor andel av teckningarna nästintill betraktas som illustrationer till artiklar, vilka följer den konventionella rapporteringen i tidningen. Den politiska satiren är ofta knuten till exempelvis ideologisk övertygelse utifrån en aktuell debatt i samhället och kan således framstå som i viss grad provocerande, då mottagaren inte nödvändigtvis sympatiserar med ställningstagandet som ges uttryck för. Dessa ställningstaganden är dock ofta kopplade till tidningens ideologiska benämning, och således bryter satiren knappast mot konventionerna för vad som i övrigt publiceras i tidningen. Den huvudsakliga andelen av satirteckningarna kan således betraktas som möjligen fysiskt separerade från den övriga journalistiken, men knappast innehållsmässigt.

I den diskussion som följde händelserna i Paris har satiren ofta framställts som en viktig del i yttrandefriheten och demokratin. Dess roll har historiskt varit att uppmärksamma och bidra med alternativa, kritiska kommentarer när annan kritik inte tillåtit ta plats i medierna. Genom nyttjandet av humor har satiren tagit sig runt normerna och konventionerna för vad som publiceras i exempelvis dagspressen. Idag tycks dock satiren sällan bryta mot dessa konventioner, utan håller sig ofta inom ramarna för det övriga innehållet i tidningen. Snarast bidrar den i dagspressen till att förstärka redan etablerade politiska uppfattningar och ideologiska positioner, istället för att ge alternativa, normbrytande framställningar av skeenden och företeelser. Intressant att fråga sig är därför huruvida detta är typiskt för satiren i dagspressen, eller ger uttryck för hur satiren förekommer generellt i Sverige. Är satiren i dagspressen mindre kontroversiell och provokativ än satiren förekommande i andra medier, och i så fall varför?

Flera möjliga utvecklande studier hade kunnat vara intressanta för att följa upp och vidare besvara hur satiren förekommer i Sverige, och vad detta ger uttryck för. Kanske hade en studie av satir i andra medier, exempelvis digitala, kunnat ge svar på ovan presenterad fråga gällande huruvida den satir som förekommer i dagspressen utmärker sig i relation till andra medier, exempelvis beträffande ämnestema eller positionering till mottagaren.

Denna studie har bidragit till en första bild av satirteckningars förekomst och uttrycksformer i svenska dagstidningar. Fortsatta studier kan dock hjälpa oss att ge en ytterligare förståelse för hur traditionen ser ut för satir i Sverige idag.

Referenser

- Aftonbladet. (2015, 15 mars). I *Wikipedia*. Hämtad 2015-04-09, från: [//sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Aftonbladet&oldid=29632927](http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Aftonbladet&oldid=29632927).
- Attentatet mot Charlie Hebdo. (2015, 23 januari). I *Wikipedia*, Hämtad 2015-03-20, från: [//sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Attentatet_mot_Charlie_Hebdo&oldid=29355004](http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Attentatet_mot_Charlie_Hebdo&oldid=29355004).
- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. New York: Free Press.
- Boda, L. (2015, 13 mars). Tecknare tänker på Charlie Hebdo. *Svenska Tecknare*. Hämtad 2015-04-09, från: <http://www.svenskatecknare.se/tecknaren/2015/03/13/tecknare-tanker-pa-charlie-hebdo/>.
- Bounegru, L. & Forceville, C. (2011). Metaphors in editorial cartoons representing the global financial crisis. *Visual communication*, 10(2), (s.209-229). doi: 10.1177/1470357211398446, London: SAGE Publications
- Bryman, A. (2011). *Sambällsvetenskapliga metoder*. Uppl 2:2. Malmö: Liber AB.
- Coupe, W. A. (1969). Observations on a Theory of Political Caricature. *Comparative Studies in Society and History*, (s.79-95). doi:10.1017/S0010417500005168.
- Dagens ETC. (2015, 15 mars). I *Wikipedia*. Hämtad 2015-04-09, från: http://sv.wikipedia.org/wiki/Dagens_ETC
- Dagens Nyheter. (2015). *Om oss*. Hämtad 2015-04-09, från: <http://info.dn.se/info/om-oss/>
- Ekström, M. (2006). *Politiken i mediasambället – Om nyhetsintervjuer och fotojournalistik*. Malmö: Daleke Grafiska AB.
- Ekström, M. & Larsson, L. (2010). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Uppl 2:1. Lund: Studentlitteratur AB.
- Ekström, M. & Moberg, U. (2008). Semiotik. I M. Ekström, (Red.), *Mediernas språk*, (s.17-39). Uppl 1:1. Malmö: Liber AB.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.

- Expressen. (2015, 4 april). I *Wikipedia*. Hämtad 2015-04-09, från: [//sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Expressen&oldid=29744135](http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Expressen&oldid=29744135).
- Fernando, T. A. (2013). The power of cartoons: Depicting the political images of Mahinda Rajapakse and Sarath Fonseka as presidential candidates. *Media Asia*, 40(3), (s.231-243).
- Fogde, M. (2010). Bildanalys. I M. Ekström & L. Larsson, (Red.), *Metoder i kommunikationsvetenskap*, (s.179-191). Uppl 2:1. Lund: Studentlitteratur AB.
- Goldstein, R. J. (1989). *Censorship of Political Caricature in Nineteenth-Century France*. Kent, Ohio: The Kent State University Press.
- Göteborgs Posten. (2015). *Göteborgs-Posten – världens bästa lokaltidning*. Hämtad 2015-04-09, från: <http://info.gp.se/omgp/1.1139529>.
- Johansen, J. (2007). Political Satire. *Encyclopedia of Activism and Social Justice*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (1996). *Reading images – The Grammar of Visual Design*. Suffolk: St Edmundsbury Press Limited.
- Ledin, J., Moberg, U. (2010). Textanalytisk metod. I M. Ekström & L. Larsson, (Red.), *Metoder i kommunikationsvetenskap*, (s.153-177). Uppl 2:1. Lund: Studentlitteratur AB.
- Lindberg, Y. (2014). Satiriska feministiska serier. *TFL: Tidskrift för litteraturvetenskap. Bilderbok & serieroman*, 44(2), (s.83-99).
- Lutz, C. & Collins, J. (1993). *Reading National Geographic*. Chicago: University of Chicago Press.
- Medhurst, M. J., & Desousa, M. A. (1981). Political Cartoons as Rhetorical Form: A Taxonomy of Graphic Discourse. *Communication Monographs*, 48(3), (s.197-236).
- Mral, B. (2008). Retorikanalys av medietexter. I M. Ekström, (Red.), *Mediernas språk*, (s.61-88). Uppl 1:1. Malmö: Liber AB.
- Müller, M., Özcan, E. (2007). The Political Iconography of Muhammad Cartoon: understanding Cultural Conflict and Political Action. *PS: Political Science & Politics*, (s.287-291). doi:10.1017/S104909650707045X.
- Neuman, R. (2004). *Finns det inga gränser? – Om satir, massmedier och tryckfrihet*. Institutet för mediastudier.
- Nilsson, J. (2011). *Hollywood Subversion – American Film Satire in the 1990s*. (Doktorsav-

handling, Örebro Studies in Media and Communication, 11). Örebro University.

Nilsson, Å. (2010). Kvantitativ innehållsanalys. I M. Ekström & L. Larsson, (Red.), *Metoder i kommunikationsvetenskap*, (s.119-152). Uppl 2:1. Lund: Studentlitteratur AB.

Philippe, R. (1982). *Political Graphics – Art as a Weapon*. Oxford: Phaidon Press Limited.

Rose, G. (2001). *Visual methodologies*. London: SAGE Publications Ltd.

Sveriges Radio. (2015, 16 januari). *Fransk satir är mycket olik den svenska* (Studio Ett). Hämtad 2015-03-20, från:
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1637&artikel=6069274>

Svenska Dagbladet. (2015, 1 april). I *Wikipedia*. Hämtad 2015-04-08 från:
[//sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Svenska_Dagbladet&oldid=29731681](http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Svenska_Dagbladet&oldid=29731681).

Wechsler, J. (1982). *A Human Comedy – Physiognomy and Caricature in 19th Century Paris*. London: Thames and Hudson.

Bilaga 1. Kodschema

Del 1. Förekomst

<u>Variabel</u>	<u>Namn</u>	<u>Värde</u>
V1	Tidning	1 = Svenska Dagbladet 2 = Dagens Nyheter 3 = Aftonbladet 4 = Expressen 5 = Göteborgs Posten 6 = Dagens ETC
V2	Benämning	1 = Liberal/moderat 2 = Socialdemokratisk 3 = Vänster/miljöorienterad
V3	Typ	1 = Morgontidning 2 = Kvällstidning
V4	Datum	Siffra
V5	Veckodag	1 = Måndag 2 = Tisdag 3 = Onsdag 4 = Torsdag 5 = Fredag 6 = Lördag 7 = Söndag

Del 2. Yttre kontext

<u>Variabel</u>	<u>Namn</u>	<u>Värde</u>
V6	Del i tidning	1 = Ledare 2 = Debatt, kommentarer, insändare 3 = Kultur 4 = Annan
V7	Integrerad/isolerad	1 = Integrerad 2 = Isolerad

Del 3. Ämne för satiren

<u>Variabel</u>	<u>Namn</u>	<u>Värde</u>
V8	Ämnestema	1 = Svensk politik 2 = Världspolitik 3 = Religion 4 = Politiskt och ideologiskt knutna värderingar och beteenden 5 = Allmänt socialt-/vardagsfenomen 6 = Allmänt karaktärsdrag/beteende 7 = Genusfrågor 99 = Ej kodbart

För kodning av ämnestema tillämpas huvudandelsprincipen och således kodas för det tydligast framträdande ämnestemat. Om fler teman passar väljs det tema som uppfattas som övergripande och starkast. Vid otydliga fall nyttjas värdet (99) ej kodbart för att undvika tvingande tolkningar.

V9	Person/fenomen	1 = Enskild person 2 = Flera personer 3 = Fenomen 99 = Ej kodbart
V10	Igenkännbar/fiktiv	1 = Igenkännbar 2 = Fiktiv 99 = Ej kodbart

Bilaga 2. Tabeller

Tabell 1 (figur 1). Frekvensanalys av förekomst fördelat på tidning (V1)

	Förekomst	Varav i procent
Svenska Dagbladet	17	13%
Dagens Nyheter	60	47%
Aftonbladet	15	12%
Expressen	0	0%
Göteborgs Posten	7	5%
Dagens ETC	30	23%
Total	129	100%

Tabell 2 (figur 2). Frekvensanalys av förekomst fördelat på typ av tidning (V3)

Antal tidningsnummer baseras på mars månads 31 dagar samt att fyra av tidningarna är morgontidningar och två kvällstidningar. Då morgontidningen Dagens ETC ej utkommer under helgerna innebär detta nio nummer färre än för övriga tidningar.

	Förekomst	Antal tidningsnr.
Morgontidning	114	115
Kvällstidning	15	62
Totalt	129	177

Tabell 3 (figur 3). Bivariat analys av förekomst fördelat på del i tidning (V1-V6)

	SvD	DN	AFT.	EXP.	GP	ETC	Total
Ledare	0 0%	14 23%	9 60%	0 0%	0 0%	7 23%	30 23%
Kultur	7 41%	32 53%	6 40%	0 0%	0 0%	20 67%	65 50%
Debatt etc.	0 0%	14 23%	0 0%	0 0%	7 100%	3 10%	24 19%
Annan	10 59%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	10 8%
Total	17 100%	60 100%	15 100%	0 -	7 100%	30 100%	129 100%

Cramer's $V = ,554$

Approx. Sig. = ,000

Tabell 4 (figur 4). Bivariat analys, integrerad/isolerad fördelat på del i tidning (V6-V7)

	Ledare	Kultur	Debatt etc.	Annan	Total
Integrerad	22 73%	0 0%	2 8%	1 10%	25 19%
Isolerad	8 27%	65 100%	22 92%	9 90%	104 81%
Total	30 100%	65 100%	24 100%	10 100%	129 100%

Cramer's V = ,757

Approx. Sig. = ,000

Tabell 5 (figur 5). Bivariat analys, integrerad/isolerad fördelat på tidning (V1-V7)

	SvD	DN	AFT.	EXP.	GP	ETC	Total
Integrerad	1 6%	12 20%	4 27%	0 0%	1 14%	7 23%	25 19%
Isolerad	16 94%	48 80%	11 73%	0 0%	6 86%	23 77%	104 81%
Total	17 100%	60 100%	15 100%	0 -	7 100%	30 100%	129 100%

Cramer's V = ,151

Approx. Sig. = ,571

Tabell 6 (figur 6). Frekvensanalys av ämnestema (V8)

	Förekomst	Varav i procent
Svensk politik	34	26%
Världspolitik	12	9%
Religion	1	1%
Politiskt och ideologiskt knutna värderingar etc.	9	7%
Allmänt socialt/vardagsfenomen	49	38%
Allmänt karaktärsdrag/ beteende	11	9%
Genusfrågor	4	3%
Ej kodbart	9	7%
Total	129	100%

Tabell 7 (figur 7). Bivariat analys av ämnesblock fördelat på del i tidning (V6-V8 omkodad)

För den bivariata analysen av ämnesblock fördelat på del i tidning omkodades (V8) ämnestema. Ämnesblocket politisk satir utgörs av variabelvärdet (1) svensk politik samt (2) världspolitik. Ämnesblocket allmän/ vardaglig utgörs av variabelvärdet (5) allmänt socialt/ vardagsfenomen samt (6) allmänt karaktärsdrag/ beteende.

	Politisk satir	Allmän/ vardaglig	Total
Ledare	22 48%	1 2%	23 22%
Kultur	5 11%	49 82%	54 51%
Debatt etc.	17 37%	3 5%	20 19%
Annan	2 4%	7 12%	9 9%
Total	46 100%	60 100%	106 100%

Tabell 8 (figur 8). Frekvensanalys av person/fenomen (V9)

	Förekomst	Varav i procent
Enskild person	8	6%
Flera personer	6	5%
Fenomen	110	85%
Ej kodbart	5	4%
Total	129	100%

Tabell 9 (figur 9). Bivariat analys av igenkännbar/fiktiv fördelat på ämne (V8-V10)

* Summeringen 101% beror på avrundning av decimal.

	Sv pol.	V pol.	Relig.	Pol/id.	Soc/va.	Kar/be.	Genus	Ej kod.	Total
Igenkännbar	13 38%	5 42%	0 0%	0 0%	0 0%	2 18%	0 0%	0 0%	20 16%
Fiktiv	21 62%	7 58%	1 100%	9 100%	49 100%	9 82%	4 100%	8 89%	108 84%
Ej kodbar	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	1 11%	1 1%
Total	34 100%	12 100%	1 100%	9 100%	49 100%	11 100%	4 100%	9 100%	129 *101%

Cramer's V = ,423

Approx. Sig. = ,000

Bilaga 3. Teckningar

Figur 10. En lag för såväl hög som låg. Dagens Nyheter, 2 mars 2015.

DAGENS NYHETER • MÅNDAG 2 MARS 2015 5

Chef för ledarredaktionen: Johannes Åman, epost: johannes.aman@dn.se
Ledarskrivbenter: Susanna Birgersson (tj), Erik Helmersson, Gunnar Jonsson, Hanne Kjöllner, Carl Johan von Seth, Amanda Björkman (vik). **Webb:** dn.se/ledare

Kolumnen. Chris Patten

Illustration: Magnus Bard

En lag för såväl hög som låg

I Ryssland och Kina används lagen för att belöna regimens rövsläckare och bestraffa dess kritiker. Rättsstaten står för något annat. Dess kärna är att lagen gäller även dem på toppen.

en av sina sista essäer frågade den store historikern Tony Judt vad vi borde ha lärt oss av det förra seklet med alla dess militära och civila dödsoffer. En viktig del av svaret är, enligt min mening, rättsstatens allt överskuggande betydelse, inom varje land och internationellt.

Det finns mycket annat som är av stor vikt för ett gott liv i öppna, fredliga samhällen: yttrande-, religions- och föreningsfrihet och makt att välja – och avsätta – den egna regeringen. Men ingenting garanterar ett samhälles friheter lika mycket som att rättsstatens principer med lika stor kraft gäller både regering och väljare.

När jag satt i den brittiska regeringen och var ordförande för det konservativa partiet hade jag en juridisk rådgivare som träffade nog hette Maybe. När jag blev uppläxad för att ha brutit mot någon administrativ föreskrift eller ansågs ha missbrukat mina befogenheter kunde han aldrig säga hur domstolarna skulle behandla mitt ärende. "Vinner vi det här målet?" brukade jag fråga. Maybes svar var alltid villkorat: "Du bör vinna, men jag kan inte lova att du gör det."

Auktoritära stater har svårt för detta begrepp. Jag minns förhandlingar med min kinesiska motsvarighet när jag var guvernör i Hongkong. Jag försökte reda ut för honom varför rättsstaten var så viktig för territoriets framtid och påpekade att lagen gällde mig själv precis lika mycket som alla andra när jag satt i regeringen.

Min motpart trodde att jag skämtade. Kineserna härskar med lagen som redskap – lagen sådan kommunistpartiet definierar den till sin egen fördel.

Låt oss ta Kinas pågående anti-korruptionskampanj. Den utnyttjas helt klart av president Xi Jinping och hans allierade i politbyrån, Wang Qishan, som ett vapen inte bara mot de korruperade utan även mot dem som inte ingår i Xi's fraktion av röda prinsar. I Xi's händer är lagen ett instrument som ska säkra hans politiska syften.

I Ryssland härskar president Putin över en statsapparat som är konstruerad och drivs av personer från de gamla underrättelsetjänsterna och den nya maffian. Lagen används för att belöna regimens stövsläckare och bestraffa dess kritiker, som affärsmannen Michael Chodorkovskij och aktivisten Aleksej Navalnyj. Eftersom varken Ryssland eller Kina tillämpar rättsstatens principer i sina egna länder faller det sig naturligt för dem att inte heller erkänna dem i internationella sammanhang. Putin har brutit mot en av folkrättens grundprinciper, att nationsgränser inte får ändras med våld. Det har han gjort till ett regelbundet inslag i rysk utrikespolitik som utmärks av svek, påtryckningar, övergrepp och strävan att återupprätta det våld som delades upp efter kommunismens sammanbrott.

Längst innan ryssarna annekterade Krim med vapenmakt och invaderade östra Ukraina manövrerade de på liknande sätt så att regionerna Sydossetien och Abchazien bröt sig ur Georgien, och de stöttade också banditterritoriet Transnistrien i Moldavien. Och med så fräck nonchalans för den internationella ordningen är det inte förvånande att Putins agenter har varit inblandade i mordet på minst en motståndare på Londons gator.

Med Genèvekonventionen och andra avtal som bas infördes globala regler i och med att FN upprättades. Men framför allt var ramverket för hanteringen av globala angelägenheter USA:s skapelse.

Det märkliga var att den nya ordningens främsta tillskyndare, den tidens stora supermakt, accepterade dess auktoritet. Som den amerikanske presidenten Truman uttryckte det: "Hur stor makt vi än har måste vi alla erkänna att vi inte får tillåta oss att alltid göra som vi vill."

När det internationella systemet attackerats har bara USA varit i stånd att skänka rättsstatens principer förnyad trovärdighet. Tyvärr är den tiden förbi. Under president George W Bushs administration bröt USA avskiktligt mot folkrätten, bland annat dess förbud mot tortyr. De amerikanska politiker som anser internationella institutioner vara USA-fientliga sammansvärjningar gör saken än värre och kostar sitt land en stor del av dess moraliska auktoritet.

2000-talets blodiga utmaningar måste alltså konfronteras av ett tandlöst FN, ett moraliskt försvagat USA och ett Europa på god väg mot avrustning.

Bilden är inte ljusare i Europa, där vissa länder medvetet har försummat sin militära kapacitet och därmed undergrävt sin förmåga att inskräpa rättsstatens principer när internationella mekanismer faller sönder. FN:s säkerhetsråd har satts ur spel av Kinas och Rysslands stormaktsintressen och gör ingenting medan Europas gränser kränks, ukrainska medborgare bombas i sina hem av ryska trupper och en våldsam banditarmé härjar i Mellanöstern från Libyens stränder till Irans gräns.

Efter massakrerna i Rwanda och Bosnien på 1990-talet lovade världsledarna än en gång dyrt och heligt: "Aldrig mer." I dag måste syrier och iraker undra vad som hände med det löftet.

2000-talets växande och blodiga utmaningar måste alltså konfronteras av ett tandlöst FN, ett moraliskt försvagat USA och ett Europa på god väg mot avrustning. Om den utsikten oror är det fullt motiverat. Såvida våra politiska ledare inte tänker om kan bönsnasken vara vårt enda hopp.

Översättning: Margareta Ekilof
Copyright: Project Syndicate

*A4

Chris Patten är före detta EU-kommissionär och Storbritanniens siste guvernör i Hongkong.

Figur 11. Förskolan Hälsa hem! Aftonbladet, 6 mars 2015.

ledare

Skrivare: Karin Pettersson, politisk chefredaktör; Eva Franchelli, redaktionssekreterare; Anders Lindberg, ingefär Pettersson, Daniel Swedin **Förledande kollektör:** Katrine Marçal, förför Vinsanen. **Telefon:** 08 725 20 00 **Fax:** 08 692 528 36 **E-post:** ledare@aftonbladet.se

Andras ungar

■ **Expressen berättar** att en tidigare topp tjänsteman i Miljöpartiet – som nu fått sparken – efter valförelsen erbjuds att passa Gustav Fridolins barn. Nu stämmer tjänstemannen regeringskansliet. Och Fridolin söker vidare efter barnvakt.

Foto: ANDRÉS BARDELL

DAGENS CITAT

”Statsministern tycker att det är fullständigt usest att sätta in strejkbrytare. Du behöver inte tycka en sekund på det. Stefan Löfven svarar på V-ledaren Jonas Sjöstedts fråga om vad han anser om att flygbolaget Norwegian använder strejkbrytare.

Nästan 70 procent av svenska folket är emot att man tar ut vinster från skattefinansierad välfärdsverksamhet.

Illustration: ROBERT NYBERG

Låt direktörerna tjuta om vinster

■ **6 MARS 2015**
Vinst i välfärden

Svensk politik saknar inte sina stora och utmanande frågor.

Här är en: Enligt Socialstyrelsens prognoser kommer det inom ett par år saknas tiotusentals anställda i traditionella välfärdsyrken. Det är alldeles för få som vill bli sjuksköterska, barnmorska eller undersköterska i dag. Förklaringen står att söka i försämrade arbetsvillkor och dåliga löner.

Parallellt ser vi hur dagens skatter inte räcker till att lösa vårdplatsbrist, underbemanning i äldreården, stora barngrupper, socialtjänstens brist på resurser och så vidare. Samtidigt visar undersökningar att svenska folket är beredda att betala mer i skatt om pengarna går till skola, vård och omsorg.

Vilka resurser välfärden har är en fråga om hur mycket du och jag betalar i skatt. Men det är också en fråga om hur skattekonstruktionen används.

I går tillsatte regeringen och Vänsterpartiet sin aviserade utredning vinster i välfärden. Malmöns före kommunalråd Ilmar Reepalu har fram till november

” Det handlar om att man vill ha fungerande system som förmår ta hand om det käraste vi har.

2016 på sig att ta fram ett regelverk som garanterar att pengarna vi betalar för välfärd verkligen går till välfärden. I dag är Sverige unikt i att vi låter privata bolag helt oreglerat ta ut vinster i skattefinansierad verksamhet. Vi har fått se hur vinstjakten gått ut över kvaliteten för brukarna och för personalens arbetsmiljö.

Vanvård i profittens namn

Vi har fått se hur skolor och vårdcentraler blivit varor på en marknad och hur oerhörda belopp – våra skattepengar – försvunnit till skatteparadis i mystiska skatteupplägg. Vi har fått se hur stora jättebolag bildas, hur skolkoncerner gått i konkurs, hur förskolebarn bara får vatten och bröd till lunch och hur våra gamla vanvårdats i profittens namn. Vi har fått lära oss att våra folkvalda politiker inte längre kan styra och utveckla välfärden.

Så kan vi inte ha det och det är detta Reepalus utredning ska ta tag i: begränsa möjligheterna att dela ut vinst, se till att överskottet återinvesteras i verksamheten, att vi får insyn i välfärdsbolagen och att sann mångfald kan värnas.

Ingen ytterkantsposition

Från välfärdskapitalets direktörer och de partier man har symbiotiska förhållanden till ryas det nu. – Statsocialism! bölar Annie Lööf. – DDR! skriar Vårdförstagarnas Håkan Tenelius.

Låt dem tjuta. Nästan 70 procent av svenska folket är emot att man tar ut vinster från skattefinansierad välfärdsverksamhet.

Att vara emot skatteläckage är ingen totalitär ytterkantsposition. Det handlar om att värna legitimiteten i hela idén om skattefinansierade välfärdstjänster. Och det handlar om att man vill ha fungerande system som förmår ta hand om det käraste vi har: våra föräldrar, våra barn och våra nära när de är sjuka och svaga.

Liberalismen är som en bakfylla

”Man ska aldrig lita på media”, skriver Alice Teodorescu, ny politisk redaktör på Göteborgs-Posten i en välkomstchatt med tidningens läsare.

En intressant publicistisk hållning. Alice Teodorescu, som tidigare varit uppskattad krönikör i Aftonbladet, är en vass och ideologiskt tydlig profil i samhällsdebatten.

I och med valet av henne byter Göteborgs-Posten politisk linje från en vänsterposition inom borgerligheten till att vara högerytter.

En skakig resa

Den tidigare ledarektionen var en av flera röster i en lågmäld och månghövdad skara av allmänt snälliberala landsorostidningar.

I Teodorescu får Göteborgs-Posten en egen nationell röst, med alla de klick och det genomslaget det innebär. Men när man läser chatten står en sak helt klar – det kommer att bli en skakig resa.

Alice Teodorescu är spritt sprängande stockonservativ. Hon hämtar definitionen av sin ideologi, ”liberal-konservatism”, från Wikipedia.

Enligt denna kombinerar hon ”respekt för avtal, försvar av privat egendom och fria marknader med tron på naturlig ojämlikhet, religionens betydelse och värdet av traditionell moralism”.

Hon fick många frågor från läsarna.

Är hon feminist?

Nej.

Kommer hon att ”på allvar röra i frågan om migration”?

Ja.

Vad tycker hon om ”Göteborg som stad”?

Mycket trevlig.

Håll i hatten

Göteborgsliberalismen har en lång historia och tillsammans med den speciella anda av samarbete som präglar staden har den varit oerhört viktig för Göteborgs utveckling.

Men som politisk ideologi är det lite av politikens bakfylla. Du vill undvika höga ljud, ha filtofflor och helst inte prata med någon. Om någon skriker går du sönder. Avståndet mellan denna snälla medelväg och ”naturlig ojämlikhet, religionens betydelse och värdet av traditionell moralism” är som mellan Bengts Westerbergs folkparti på 90-talet och Gösta Bagges högerparti på 30-talet.

Håll i hatten, Göteborg.

Foto: STERNMATTSSON
Alice Teodorescu.

Aftonbladet
Daniel Swedin

Aftonbladet
Anders Lindberg

AFTONBLADET
Tryckeri: Göteborg, Södertälje, Örnäsöndvik. Innehållstäckning: publiceras elektroniskt. Förbehåll mot detta accepteras i princip ej.

Chefredaktör, ansvarig utgivare och vd: Jan Helin
Politisk chefredaktör: Karin Pettersson
Sf ansvarig utgivare: Lena Mellin

E-post: fornarnn@eftnarnn@aftonbladet.se
Adress: Västergötgsg 21
102 18 Stockholm
Tel: 08-725 20 00
Fax: 08-600 01 77

Sveriges mest engagerande tidning – över tre miljoner läsare varje dag

TIPSA!

MEJLA tipsa@aftonbladet.se
MMS: 71 000
SMS: 71 000
RING: 08-411 11 11

Figur 12. Vapenförsäljning innanför rocken (text). Dagens ETC, 11 mars 2015.

LEDARE

Dagstidningen ETC har en röd och grön ledarsida som är oberoende av politiska partier och andra intressegrupper. Vi som skriver: Andreas Gustavsson (måndag), Roya Hakimia och Nabila Abdul Fattah (varannan tisdag), Göran Greider (onsdag), Johan Ehrenberg (torsdag), Kajsa Ekis Ekman (varannan fredag) och Maria-Pia Boëthius (lördag, i separata helgtidningen ETC).

Advokater försvarar våldtäkt – nu kan de bli av med jobbet

I måndagens tidning skrev Andreas Gustavsson om dokumentären *Indiens dotter*. Även om den stoppats i Indien har många sett till att ladda ner den på internet. Och upprörs över vad som blir sagt om kvinnor – framför allt då om kvinnors kroppsliga integritet. Helt okej att våldta om kvinnan klär sig för utmanande och är ute sent på kvällen, menar dömda förövare. Men det är inte bara våldtäktsmän som avslöjar sitt kvinnohat. Försvarsadvokaterna till de män som våldtog och mördade 23-åriga Jyoti Singh skuldbelägger offer för våldtäkt och säger sig vara beredda att bränna sina döttrar om de inte vaktade på sin heder.

Det här visar att våldtäktsproblemet i Indien – liksom i andra länder – inte kan isoleras till enskilda förövare. Men också att en opinion kan åstadkomma förändring.

Nu riskerar advokaterna att förlora sina licenser. Om de inte inom tre veckor kan förklara sina uttalanden kan de se sig om efter annan profession, enligt indiska advokatsamfundet.

DAGENS ETC

”Högern lägger alltså ansvaret för Saudis agerande på Wallström. Att så glatt hoppa i knät på en brutal diktatur för att plocka poäng?”

Efter turema med Margot Wallströms (S) inställda tal, gör Mattias Irving (@Nonemo) en observation.

”Jag tror verkligen att australier är trötta på att läsas upp av FN.”

Det säger Australiens premiärminister Tony Abbott efter att FN ännu en gång kritiserat hur landet hanterar migranter. Denna gång handlar det om brott mot konventionen gällande tortyr.

Jag vill vara flugan på väggen i Jacobs och Mikael's rum

Det skulle ha varit fantastiskt roligt att i måndags förmiddag ha fått följa ansiktsuttrycken hos ett antal makthavare när nyheten briserade: Saudiarabien stoppar utrikesminister Margot Wallströms tal på Arabförbundets möte. Hon hade tänkt att tala om mänskliga rättigheter, säkert i allmänna ordalag, utan att nämna just Saudiarabien, men det kunde denna diktatur inte acceptera.

JACOB WALLENBERGS ansikte i närbild den förmiddagen: tänk om någon historieintresserad sekreterare i smyg kunnat filma hur det skiftade den morgonen när det stod klart att Sverige nu får ännu svårare att fortsätta det omtalade militära samarbetsavtalet med Saudiarabien. Jag skulle också vilja stå i kontakt med någon fluga på väggen i näringslivsminister Mikael Dambergs kontor. I januari kastade han sig på flyget för att hinna till begravningen av kung Abdullah. Inte minst Stefan Löfvens ansiktsuttryck från måndagsförmiddagen hade varit värt att bevara för eftervärlden. För att inte tala om Carl Bildts

SVERIGE HAR EN LÅNG historia av tvivelaktiga vapenaffärer, från Boforsaffären till Saudiaffären. Framförallt socialdemokratiska regeringar, men även borgerliga, har nästan alltid lyckats undanhålla svenska folket vilken enorm vapenexportör Sverige är. Räknat per capita är Sverige ett av de absolut ledande vapenexportörsländerna i världen men det har aldrig riktigt ingått i den svenska självbilden, där landets roll som en fredens röst alltid framstått som starkare. Den bilden är inte osann, men den är helt otillräcklig. Det har ofta rört sig om ett stort hyckleri. Svenska vapen har varit närvarande i många av världens konflikthårdar, trots att vapenexportlagen förbjuder det.

SAUDIARABIEN ÄR Å sin sida ett av de tio länder i världen som importerar mest vapen – och Sverige är den fjärde största vapenexportören till denna diktatur. Argumentet från den exportvänliga (och i ledningen dominerande delen) av socialdemokratin var förr i tiden alltid att Sverige måste ha en vapenindustri för att kunna bevara trovärdigheten i alliansfriheten och neutralitetspolitiken. Idag är neutraliteten avskaffad och alliansfriheten är det heller inte mycket bevänt med när vi alltmer vävs in i Natosamarbetet och dessutom skrivit på för ökat militärt försvarssamarbete i Europaunionen. (I veckan drev EU:s ordförande Jean-Claude Juncker på för att skapa en EU-armé). Förmödligen är det dessa förändringar i svensk säkerhetspolitik som gör att vapenexporten äntligen blivit en fråga som allt oftare exploderar i händerna på både svenskt näringsliv och svenska

politiker: Hyckleriet har nått vägs ände och det går inte längre för svensk socialdemokrati eller svenskt näringsliv att komma undan det moraliska dilemman.

NÄRINGSLIVSTOPPARNA VILLE ju i förra veckans famösa artikel om fortsatt samarbete med Saudiaffären lyfta frågan till en principiell nivå: Det handlar om frihandel. De mörkade således att Saudiaffären är just ett militärt samarbetsavtal. Men vapen är inte vilken vara som helst på marknaden. Vapen och krigsmateriel har alltid innehaft en alldeles särskild roll i det kapitalistiska systemet. Redan för ett sekel sedan utredde socialisten Rosa Luxemburg vapenindustrins speciella roll: Att det vanligtvis är stater som köper vapen. Stater är mer pålitliga konsumenter ur marknadens synvinkel. Det ger vapenhandeln dess ära ur korruption, cynism och skenhelighet på allra högsta nivå.

VAPENAFFÄRER ÄR ALLTID politiska. Ingen stat kommer att hålla folkomröstningar som avgör om befolkningen ska köpa svenska eller amerikanska kylskåp. Men tunga vapen har med nationers suveränitet och oberoende att göra. Ja, de har med själva demokratin att göra.

ETT ARGUMENT FÖR svensk vapenexport har ofta varit att inte bara de militära supermakterna ska exportera vapen och därmed skaffa sig inflytande över andra länder; det är viktigt att små, alliansfria länder kan sälja, som när Sverige säljer Jas-plan till Brasilien. Ligger det något i det? Inte mycket: den svenska försvarsindustrin är knappast längre särskilt svensk. Det utländska ägandet har blivit allt större sedan nittiotalet och jag tror inte att den svenska staten är majoritetsägare i någon av de stora krigsindustrierna. Brittiska BAE Systems – med sin företagslogan ”Inspired work” – är störstägare i ”svensk” krigsindustri i Karlskoga och Örnsköldsvik. Bolaget har ofta anklagats för korruption.

SVERIGE ÄR INTE LÄNGRE någon neutral och alliansfri stat som kan leverera oberoende till andra små länder; det argumentet har fallit samman.

ÄNU VÄRRE ÄR egentligen det enorma slöseri med forskningsresurser som försvarsindustrin suger åt sig. Försvarsindustrin är nämligen oerhört forsknings-tät – jag har sett siffror på att uppåt en tredjedel av de anställda i Sverige är ingenjörer. Att ställa om försvarsindustrin till fredlig verksamhet är idag en av de viktigaste uppgifterna som alla regeringar, inte minst den svenska, kan ställa sig.

FLUGORNA HAR KANSKE inte vaknat på Dambergs eller Wallenbergs kontor. Men det känns som om svenska folket möjligen är på väg att vakna till och inse att den självbild vi haft av detta land inte är så sanningsenlig.

GÖRAN GREIDER

Figur 12. Vapenförsäljning innanför rocken (bild). Dagens ETC, 11 mars 2015.

Onsdag 11 mars 2015 3

”Sverige är inte längre någon neutral och alliansfri stat som kan leverera oberoende till andra små länder; det argumentet har fallit samman.”

DAGENS ETC

TIPSA OSS!
Telefon: 08-410 357 00
dagens@etc.se

JOHAN EHRENBERG
Ansvarig utgivare
johan@etc.se

ANDREAS GUSTAVSSON
Chefredaktör/vd
andreas.gustavsson@etc.se

EIGIL SÖDERIN
Nyhetschef
0762-16 76 16
eigil.soderin@etc.se

ANNA-MARIA CARNHEDE
Nyhetschef
0704-28 17 00
anna-maria.carnhede@etc.se

MARIA HOLM
Redaktionschef
0706-43 57 18
maria.holm@etc.se

ULRIKA LINDAHL
Redaktionssekreterare
0703-95 01 94
ulrika.lindah@etc.se

KLARA STRANDBERG
(förändring)

GUNNAR WESSLÉN
Redaktionsledning

HENRIK JOHANSSON
Redigeringschef
henrik.johansson@etc.se

SIGNE LIDÉN
Webbredaktör
signe.liden@etc.se

Reportrar:

KARIN HOLMBERG
karin.holmberg@etc.se

ANDREA WESSLÉN
andrea.wesslen@etc.se

KARIN ANNEBÄCK
karin.anneback@etc.se

STINA BERGLUND
stina.berglund@etc.se

KARL GRAUERS
karl.grauers@etc.se

DAG ANKERSEN
dag.ankersen@etc.se

SAM LINDEROTH
sam.linderoth@etc.se

Redigering:

DANIEL ANDREASSON
daniel.andreasson@etc.se

SANDRA BERG
sandra.berg@etc.se

JAKOB JÖRLÅS
jakob.jorlas@etc.se

KARL SKAGERBERG
karl.skagerberg@etc.se

**ANNONSERA
HOS OSS!**

JIM BERG
Marknadschef
0705-95 27 87
jim.berg@etc.se

POST
Box 4403, 102 68 Stockholm

INTERNET www.etc.se

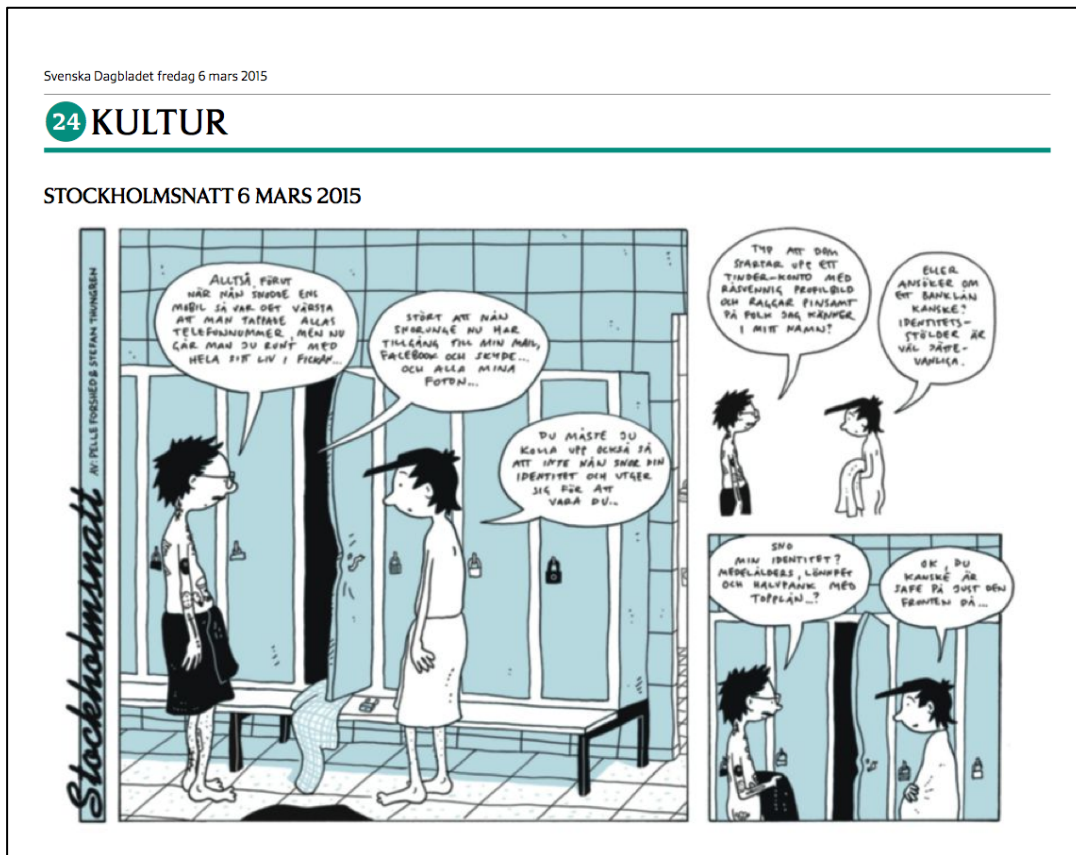
MAIL dagens@etc.se

KUNDTJÄNST
kund@arst@etc.se, 08-644 67 13

TRYCK V-tab

HUR JÄMSTÄLLDA ÄR VI?
Hur många kvinnor respektive män vi intervjuar och har med på bild, samt anitar som medarbetare: 32 kvinnor, 32 män

Figur 13. Oro för identitetsstöld. Svenska Dagbladet, 6 mars 2015.

Ypperlig filmkonst inspirerar till förändring

FILM

Drama

Selma

Regi: Ava DuVernay

Medv: David Oyelowo, Carmen

Ejogo, Oprah Winfrey, Tom

Wilkinson

2 tim 8 min Från 15 år

☛ I morgon, den 7 mars, är det exakt 50 år sedan som ett demonstrationståg slogs ner av kravallpolis utanför Selma i Alabama. Den brutala upplösningen av marschen – som Martin Luther King Jr 1965 initierade mellan Selma och Montgomery – utgör också det mest dramatiska ögonblicket i Ava DuVernays film "Selma".

Från öppningsscenen i Oslo, där Kings hustru Coretta (Ejogo) knyter makens slips strax innan han ska få Nobels fredpris, till slutet i Montgomery är "Selma" nämligen en nedtonad film.

Inte i negativ bemärkelse. Tvärtom håller till och med de våldsamma stunderna ner varvtalen så att filmen om marschens politiska konsekvenser får ett jämnt brummande hjärta: Historien med stor bokstav berättas för en gångs skull som en Historia.

DuVernay har undvikit att läg-

ga allt fokus på King och inkluderar flera personer; hustruns oro och slitningar i medborgarrättsrörelsen. Att Kings arvingar inte tillåtit att hans berömda citat återges direkt i filmen bidrar också.

Den brittiske skådespelaren David Oyelowo ("Interstellar") är magnifik i rollen och excellerar i de nyskrivna talen som lyfter King från ikon till människa.

Första gången han öppnar munnen rinner sydstatsdialekten fram som sirap. Det låter som Kevin Spaceys Frank Underwood med rundare, varma toner och utgör en lika viktig del av ljudbild som The Staple Singers och Odetta.

Men filmer om svart amerikansk historia är, oaktat ikoner, svårfinansierade och manus till "Selma" har funnits sedan 2007. Kanske kan en förklaring till att "Selma" ändå blev gjord finnas i framgångarna för just den politiska maktkampsserien "House of cards"?

För även om det finns snyggt fotograferade demonstrationer här så handlar filmen om praktisk politik.

Och filmer som vill säga något om hur opinionens kuggjul snurrar i historiens maskineri

har länge fått stå tillbaka för knutna nävar och Hollywood-dramaturgi.

I centrum står en kamp mellan King och Lyndon B Johnson. Presidenten, LBJ i folkmun, har avskaffat den lagliga segregationen och vill ha Kings hjälp att ge sig på fattigdom.

Men pastorn har andra primära mål: han ser att det finns hinder som gör att röstberättigade svarta inte kan registrera sig i många delstater. Problemet illustreras mänskligt och drabbande i en scen där Annie Lee Cooper – en magnifik Oprah Winfrey som väsktant – förnedras brutalt.

Marschen handlar om att tvinga fram opinion så att presidenten skapar en ny lag. I USA har det därför brutit ut en debatt om porträttet av LBJ.

Vad många missar är att han inte utmålas som Kings motståndare, utan att "Selma" fokuserar tårning i att väcka opinionen för att skapa politik.

Vilket King var mästare på.

Inte för inte betraktas New York Times-fotografiet på en svart demonstrationsåskådare som blir attackerad av en schäfer i Birmingham 1963 som ögonblicket då opinionen började

stötta medborgarrättsrörelsen. Det visste King mycket väl och "Selma" lyfter fram hur kalkylet medveten han var: folk skulle känna vrede om de fick se vad som skedde i Selma på tv.

Det fungerade.

Vilket är ytterligare anledning att göra filmer som inte förpassar historiska förändringar till historien. Filmer som – för att citera LBJ när han betraktar demonstrationer framför Vita huset –

inte är till för att "stilla vit skuld".

För den som med Ferguson i minne inte ser att svarta amerikaner fortfarande ofta behandlas som andra klassens medborgare måste vara blind och naiv. Så njut av den ypperliga filmkonsten i "Selma". Men låt inte filmen stilla samvetet över något som varit, utan tjäna som inspiration för hur fortsatta orättvisor kan förändras.

HYNEK PALLAS
film@svd.se

David Oyelowo som Martin Luther King. FOTO: ATSUSHI NISHIJIMA

Figur 14. Dålig uppmärksamhet vid tågspåret. Dagens ETC, 30 mars 2015.

28 SERIER & PYSSEL
Måndag 30 mars 2015

OVIKTIGT VETANDE

2,5 miljarder

- Så många människor saknar tillgång till en toalett. Det är framförallt på landsbygden i fattiga länder som tillgången är dålig.

35 000 kr

- Så mycket kan en av de mer exklusiva "Washlet"-modellerna kosta. En Washlet är en japansk bidtoalett med elektroniska funktioner som exempelvis automatisk tvätt av rumpan efter utträtt ärende. Den andra varianten av toaletter i Japan är mer spartansk, då sitter man på huk över en toalett som är placerad i golvhöjd.

Har vi missat några oviktiga saker?
Hör gärna av dig med tips till dagens@etc.se

5	1	8	2	7	6	2	1	9
6	7	5	9	2	1	8	3	4
9	2	3	1	8	6	5	7	4
2	5	7	8	4	9	3	1	6
8	9	2	7	5	1	3	6	4
1	6	4	9	5	8	7	2	3
7	8	9	2	5	3	1	6	4
5	6	1	2	9	7	3	8	4
2	1	6	8	7	5	9	3	4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
6	5	4	3	2	1	8	7	9
7	9	2	6	3	8	4	1	5
2	1	4	9	5	3	8	7	6
5	6	2	8	1	7	9	4	3
8	1	9	2	3	7	6	4	5
4	7	9	5	6	1	2	3	8
3	6	2	1	1	2	9	5	8

WWW.MAXGUSTAFSSON.SE

SUDOKU

5	4	7	2	3
3			6	4
9			5	
1	2			
6	9	1	7	4
		9	7	
	2			4
4	3			9
7	5	4	3	2

		3						2
			6				3	
9	1	7		5	2			
	4	8		6				1
	9		1	3	4			6
1			9			4	5	
			8	1		7	2	6
		1			6			
6							8	

KLART JAG VILL PRENUMERERA!

DAGENS ETC ÄR DEN NYA DAGSTIDNINGEN I SVERIGE.

Ja, jag vill prenumerera på Dagstidningen ETC för 199 kronor i månaden.

Jag väljer autogiro
 Jag väljer faktura
 Hellr
 Halvår
 Kvartal

NAMN _____

ADRESS _____

POSTADRESS _____

TELEFON _____ MEJL _____

ETC
BESTÄLL
POSTFÖR

Svarspost
110 216 400
110 04 Stockholm

Figur 15. Selfiepinnen. Dagens Nyheter, 8 mars 2015.

4
SÖNDAG 8 MARS 2015 • DAGENS NYHETER.

VECKANS...

HEJ KULTURARBETARE!

Jon Henrik Fjällgren.

Det vackraste han vet är när en renkalv föds och självbiografen ska heta "Mitt liv som renskötare och indian". Men nu tänker han ge all sin energi åt årets final av Melodifestivalen.

Så planerar jag att vinna melodifestivalen:
Jag ska vinna genom att göra mitt bästa. Jag ska försöka ge all min energi till både publiken och tv-tittarna. Jag ska vara mig själv.

Så nervös är jag:
Inte det minsta.

Det bästa med att sköta renar är:
Att få vara ute i naturen när det är alldeles tyst och att man slipper allt mullet från trafiken. Och att man får uppleva norsken och sådant. Det är vackra fenomen på himlen när man är ute.

Det är frihet för mig:
Att alla ska känna sig fria och få göra vad de vill. Ingen ska känna sig fången oavsett vilket land man är ifrån. Inget ska stoppa en och alla ska få ha en frihetskänsla. Det är frihet för mig.

Så sorterar jag min bokhylla:
Jag har ingen bokhylla.

Om jag kunde pröva på ett annat yrke skulle det vara:
Säkerhetspolis. Det är ett yrke jag redan haft, men jag hade gärna provat på det igen.

Huvudrollen i filmen om mitt liv skulle spelas av:
Helst mig själv.

Om jag kunde åka tillbaka i tiden och träffa mig själv som 15-åring skulle jag säga:
Ingenting som har hänt är ditt fel. Och ingenting som kommer att hända är ditt fel.

Senast spelade låt:
Det var min egen, "Jag är fri".

Den film jag har sett flest gånger:

JAG I SIFFROR

Så snäll är jag	10
Så bra självförtroende har jag	5
Så smart är jag	8
Så ärlig är jag	10

"Walk The Line". Jag gillar Johnny Cash och hans musik.

Största musikaliska influens:
Naturen.

Favoritprogram på radion:
Sameradion och "Karlavagnen".

Ett verk som har fått mig att gråta:
Filmmusiken från "Rocky" och "Braveheart".

Det vackraste jag vet:
Det är när en renkalv föds.

Detta spel har jag spelat mest:
Tv-spelet, "Bulletstorm".

Då sjunger jag helst:
Hemma när jag håller på med ny musik. Jag har en typ av studio.

I det ögonblicket förändrades allt för mig:
När jag var med i "Talang Sverige 2014".

Sista sajten jag kollar innan jag lägger mig:
Facebook, tror jag.

Min självbiografi ska heta:
"Mitt liv som renskötare och indian".

Född: 26 april 1987.
År: Renskötare och jokande artist som tävlar i Melodifestivalen med låten, "Jag är fri". Slog igenom i "Talang Sverige 2014".
Kort bakgrund: Föddes i Cali i Colombia. Han adopterades till Sverige när han var sex månader gammal och växte upp i en renskötarfamilj i Mittådalens sameby i Härjedalen.
Instagramkonto: @jonhenrikfjallgrenofficial

Foto: Privat

ROCKY. AV MARTINI KELLERMAN FOR DIN KULTUR

HELG EKMAN

GREJ

Mäktiga mäns tårar

● Det brukar sägas att den godaste chipsmaken är den som är saltad med mäns tårar. I så fall fylldes lagret på ordentligt under veckan. Först var det statsminister Stefan Löfven som under en visning i riksdagen av "Trevligt folk", Filip och Fredriks film om det somaliska bandylaget i Borlänge, grät i tio minuter efter filmens slut. Sedan grät popkulturens största stjärna ut i radio - Kanye West började i en intervju med BBC Radio One att snyfva när han pratade om sin avlidna modementor Louise Wilson. I en tid när alla försöker reda ut hur den moderna mansrollen egentligen ska se ut och definieras är det fint att maktsymboler vågar låta tårkanalerna svämma över. För minns vad HC Andersen en gång skaldade: "Den som inga tårar har lider så mycket värre".

Kristofer Ahlström

Stefan Löfven på visningen av "Trevligt folk". Foto: TT

•A2